

rapport

PALESTIJNSE KINDEREN EN MILITAIRE DETENTIE

Dit rapport heeft tot doel bijzondere aandacht te vragen van de Nederlandse regering, in het bijzonder de Minister van Buitenlandse Zaken, voor de praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten op de Westelijke Jordaanoever.

Hiermee beoogt het rapport de Minister ertoe aan te zetten om, in diens betrekkingen met de Israëlische en Palestijnse autoriteiten, en waar mogelijk in Europese Unieverband, te bevorderen dat arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten uitsluitend plaatsvindt in overeenstemming met de internationaal erkende rechten van het kind en de daarbij behorende standaarden.

rapport

PALESTIJNSE KINDEREN EN MILITAIRE DETENTIE

De expertmissie is georganiseerd door:

Mede mogelijk gemaakt door:

EEN RAPPORT VAN DE NEDERLANDSE MULTIDISCIPLINAIRE EXPERTGROEP TER ZAKE VAN DE PRAKTIJKEN EN GEVOLGEN VAN ARRESTATIE, VERHOOR, DETENTIE EN BERECHTING VAN PALESTIJNSE KINDEREN DOOR DE ISRAËLISCHE MILITAIRE AUTORITEITEN.

VOORWOORD

Dit rapport heeft tot doel bijzondere aandacht te vragen van de Nederlandse regering, in het bijzonder de Minister van Buitenlandse Zaken, voor de praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten op de Westelijke Jordaanoever. Hiermee beoogt het rapport de Minister ertoe aan te zetten om, in diens betrekkingen met de Israëlische en Palestijnse autoriteiten, en waar mogelijk in Europese Unie-verband, te bevorderen dat arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten uitsluitend plaatsvindt in overeenstemming met de internationaal erkende rechten van het kind en de daarbij behorende standaarden.

Illustraties omslag en p.2: Josefen Versteeg
Vormgeving en realisatie: AzimDezign.nl

rapport **PALESTIJNSE KINDEREN EN MILITAIRE DETENTIE**

EEN RAPPORT VAN DE NEDERLANDSE MULTIDISCIPLINAIRE
EXPERTGROEP TER ZAKE VAN DE PRAKTIJKEN EN GEVOLGEN
VAN ARRESTATIE, VERHOOR, DETENTIE EN BERECHTING VAN
PALESTIJNSE KINDEREN DOOR DE ISRAËLISCHE MILITAIRE
AUTORITEITEN.

INHOUDSOPGAVE

Afkortingen	4	6. De gevolgen	34
Samenvatting	5	6.1	Gevolgen van conflict en bezetting voor opgroeiende kinderen
1. Inleiding	8	6.2	Dehumanisering van 'de ander'
2. Werkwijze van de expertgroep	10	6.3	Gevolgen van arrestatie-, verhoor-, detentie- en berechtingspraktijken
3. Palestijnse kinderen in het Israëliëse militaire rechtssysteem	12	6.3.1	Gevolgen voor de kinderen
3.1	Een inleiding	6.3.2	Terugkeer van de kinderen in de samenleving
3.2	Arrestatie	6.3.3	Gevolgen voor de ouders en het gezin
3.2.1	Nachtelijke arrestaties	6.3.4	Gevolgen voor de gemeenschap
3.2.2	Willekeurige arrestaties	7. Conclusies en aanbevelingen	41
3.2.3	Arrestaties van jonge kinderen	BIJLAGEN	
3.2.4	Dagvaardingen als alternatief?	I	Overzicht personen/instanties waarmee de expertgroep heeft gesproken
3.3	Verhoor	II	Overzicht benaderde Israëliëse (overheids)instanties
3.4	Voorarrest	III	Leden van de expertgroep
3.5	Berechting	IV	Organisatie en ondersteuning van de expertmissie
3.5.1	De militaire jeugdrechtbank	V	Cijfers Palestijnse kinderen in Israëliëse militaire detentie
3.5.2	Onderhandelen over schuld en straf	VI	Literatuurlijst
3.5.3	Bestrafing		
3.6	Tenuitvoerlegging van militaire detentie	AFKORTINGEN	
3.7	Nazorg	DCI	Defence for Children International (ngo)
4. De context: diepgeworteld conflict en langdurige bezetting	26	IDF	Israeli Defence Force (Israëliëse leger)
4.1	Een beknopte schets van de historische context	IVRK	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
4.2	De dagelijkse realiteit voor Palestijnse kinderen op de Westelijke Jordaanoever	ngo	non-gouvernementele organisatie
4.3	De rol van de militaire rechtbank	VN	Verenigde Naties
5. Is stenengooien een vorm van terrorisme dan wel een voorbode daarvan?	31	YMCA	Young Men Christian's Association (ngo)
5.1	Stenengooiers en het belang van hun motieven		
5.2	Van zero naar hero		
5.3	Ontregelend gedrag en het serieus nemen ervan		

SAMENVATTING

Op verzoek van gate48 – Platform voor Kritische Israël's in Nederland en Palestine Link heeft een Nederlandse multidisciplinaire expertgroep van 23 november tot 1 december 2013 een bezoek gebracht aan Israël en de Bezette Palestijnse Gebieden op de Westelijke Jordaanoever. Het doel van het bezoek was om, mede naar aanleiding van zorgwekkende rapporten van Israelische, Palestijnse en internationale organisaties, waaronder UNICEF, een actueel beeld te krijgen van de praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen die door de Israëliëse militaire autoriteiten worden beschuldigd van strafbare feiten. De expertgroep was daarbij in het bijzonder geïnteresseerd in de gevolgen die deze praktijken hebben voor de

kinderen zelf, hun families en hun gemeenschappen. Dit alles met het meer specifieke doel om concrete aanbevelingen te doen aan de Nederlandse regering voor acties die, in goed overleg met de Israëliëse regering en Palestijnse Autoriteit, kunnen leiden tot een bejegening van Palestijnse kinderen die hun internationaal erkende rechten respecteert.

De expertgroep heeft gesprekken gevoerd met kinderen en hun ouders, met leerkrachten op scholen, met advocaten die proberen Palestijnse kinderen van passende rechtsbijstand te voorzien, met professionals die geestelijke gezondheidszorg verlenen aan Palestijnse kinderen, met vertegenwoordigers van UNICEF, de Palestijnse Autoriteit, Israëliëse,

Foto: Karin Arts

Palestijnse en internationale non-gouvernementele kinder- en mensenrechtenorganisaties en van de Nederlandse regering (in Ramallah en Tel Aviv). Ook heeft de groep een aantal zittingen van de militaire rechtbank in Ofer op de Westelijke Jordaanoever bijgewoond en aldaar gesproken met een woordvoerder van de Israëlische militaire autoriteiten (IDF). Diverse inspanningen en verzoeken van de expertgroep om ook gesprekken te hebben met vertegenwoordigers van de Israëlische regering of leden van het Israëlische parlement hadden geen succes.

De expertgroep komt op grond van haar eigen waarnemingen, de gesprekken die zij heeft gevoerd, de Concluding Observations van het VN Kinderrechtencomité met betrekking tot Israël,¹ het recente rapport van UNICEF,² en vele andere publicaties³ en informatiebronnen tot de conclusie dat de bejegening van Palestijnse kinderen die worden beschuldigd van het plegen van strafbare feiten door de Israëlische militaire autoriteiten een ernstige, systematische en stelselmatige schending dan wel veronachtzaming van de rechten van deze kinderen met zich brengt. Deze wijze van bejegening heeft bovendien een aanzienlijke negatieve invloed op de levens van de betreffende kinderen, hun familie en hun directe leefomgeving. Ook dit roept vele vragen op in het licht van de rechten van kinderen en hun families.

De praktijk van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten kan niet los gezien worden van haar algemene context en in het bijzonder van de inmiddels bijna vijftig jaar durende militaire bezetting van de Palestijnse Gebieden door Israël. Verschillende gezaghebbende internationale organen hebben zowel die bezetting als zodanig, als de nederzettingen en een aantal specifieke andere Israëlische activiteiten in de Bezette Palestijnse Gebieden (zoals het bouwen van de Muur) in strijd met internationaal recht bevonden. Onder meer de Veiligheidsraad, het Internationaal Gerechtshof, het Internationale

Rode Kruis, en zowel de Mensenrechtenraad als mensenrechtencomités van de Verenigde Naties hebben zich hier uitdrukkelijk over uitgesproken.⁴

Een structurele oplossing ligt dan ook in de beëindiging van de bezetting, waartoe Israël door de VN uitdrukkelijk is opgeroepen.⁵ Dit zal dan onderdeel moeten zijn van een (vredes)overeenkomst tussen de Israëlische regering en de Palestijnse Autoriteit. De expertgroep stelt zich op het standpunt dat de Nederlandse regering, waar mogelijk in Europese Unie-verband, aandacht zou moeten vragen voor de bejegening van Palestijnse kinderen door Israëlische militairen in het kader van de huidige vredesbesprekingen.

Veranderingen op de korte termijn zullen moeten worden nagestreefd binnen de bestaande kaders van arrestatie, verhoor en detentie van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten, en hun berechting door Israëlische militaire rechtbanken, en het daarop van toepassing zijnde internationale recht, zoals het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en de Vierde Geneefse Conventie.

De primaire verantwoordelijkheid voor de beëindiging van de kinderrechtenschendingen ligt bij de Israëlische regering. Naar het oordeel van de expertgroep dient de Nederlandse regering in haar contacten met de Israëlische regering en de Palestijnse Autoriteit, waar mogelijk in Europese Unie-verband, maximale inspanningen te leveren die kunnen bijdragen aan die beëindiging.

De expertgroep roept de Nederlandse regering allereerst op om, waar mogelijk in Europese Unie-verband, uitdrukkelijk haar bezorgdheid uit te spreken over de ernstige kinderrechtenschendingen die gepaard gaan met de praktijken van arrestatie, verhoor, detentie

4 Zie bijvoorbeeld: VN Veiligheidsraad, Resolutie 242 (S/RES/242), 22 november 1967; VN Veiligheidsraad, Resolutie 446 (S/RES/446), 22 maart 1979; Internationaal Gerechtshof 2004, p. 136; Internationaal Comité van het Rode Kruis 2001; VN Mensenrechtenraad, Resolutie 19/17, 10 april 2012; VN Kinderrechtencomité 2013, para. 7.

5 Zie: VN Veiligheidsraad, Resolutie 242 (S/RES/242), 22 november 1967.

en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische autoriteiten en deze dringend te verzoeken zich te gaan houden aan hun verplichtingen onder het, ook door Israël geratificeerde, Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

De expertgroep stelt concrete maatregelen voor die door de Nederlandse regering zouden moeten worden aanbevolen en waarvoor zij desgewenst

concrete ondersteuning kan aanbieden. Het gaat onder andere om de volgende maatregelen die noodzakelijk zijn om te waarborgen dat arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten uitsluitend plaatsvindt in overeenstemming met de internationaal erkende rechten van het kind en de daarbij behorende standaarden:⁶

1. Waarborg dat aanhouding, inhechtenisneming en gevangenhouding van Palestijnse kinderen slechts wordt toegepast als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur;
2. Vervang de praktijk van nachtelijke arrestaties door een systeem van dagvaarding. Zorg ervoor dat in geval van arrestatie van het kind de ouders binnen 24 uur op de hoogte worden gebracht van haar/zijn verblijfplaats en de bezoekmogelijkheden, en worden voorzien van een permit om hun kind gedurende de detentie frequent te kunnen bezoeken;
3. Zorg voor audiovisuele opnamen van alle verhoren van Palestijnse kinderen en voor de aanwezigheid bij die verhoren van een advocaat en van één van de ouders of een door hen aangewezen vertrouwenspersoon. Indien dit niet wordt nageleefd, dan wel indien de audiovisuele opname blijkt geeft van misstanden tijdens het verhoor, dient belastende informatie die uit dit verhoor voortvloeit als bewijs te worden uitgesloten;
4. Ontwikkel alternatieven voor het voorarrest om er voor te zorgen dat deze vorm van vrijheidsbeneming een uiterste middel is;
5. Neem maatregelen om de bestaande praktijk van berechting door militaire jeugdrechtbanken in overeenstemming te brengen met daarvoor geldende internationale standaarden;
6. Zorg ervoor dat de leefomstandigheden van Palestijnse kinderen in detentie voldoen aan internationale standaarden met bijzondere aandacht voor passend onderwijs, medische en psychische zorg, sport en recreatie, en onafhankelijk toezicht op de bejegening van deze kinderen;
7. Ondersteun en versterk de bestaande programma's bedoeld voor lichamelijk en psychisch herstel en sociale re-integratie van Palestijnse kinderen die na arrestatie, verhoor, detentie en berechting door de Israëlische militaire autoriteiten terugkeren in de samenleving, alsook programma's die de families van deze kinderen ondersteunen en begeleiden.

De expertgroep vraagt de Nederlandse regering om de Israëlische autoriteiten te verzoeken zich

aangaande deze concrete maatregelen toetsbaar op te stellen.

6 Voor een uitgebreider overzicht van aan te bevelen maatregelen wordt verwezen naar hoofdstuk 7.

1. INLEIDING

In de afgelopen jaren zijn er vanuit verschillende hoeken ernstige zorgen geuit over de bestaande praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten op de Westelijke Jordaanoever. Zo heeft het Kinderrechtencomité van de Verenigde Naties (hierna: VN Kinderrechtencomité) recentelijk diens ernstige bezorgdheid uitgesproken over de kinderrechtenschendingen die met deze praktijken gepaard gaan.¹ Ook is in februari 2013 een zorgwekkend rapport van UNICEF verschenen, getiteld 'Children in Israeli Military Detention'. In dit rapport wordt geconcludeerd dat er sprake is van een "wijdverspreide, stelselmatige en geïnstitutionaliseerde slechte behandeling ("ill-treatment")

¹ VN Kinderrechtencomité 2013, par. 73 en 74.

van Palestijnse kinderen in het Israëlische militaire detentie systeem".² Eerder constateerde een Britse delegatie, bestaande uit negen gezaghebbende juristen uit het Verenigd Koninkrijk, naar aanleiding van een bezoek aan Israël en de Bezette Palestijnse Gebieden³ op de Westelijke Jordaanoever in 2012, dat de praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten diverse schendingen van het Internationaal Verdrag inzake de

² UNICEF 2013, p. 13. In het rapport spoort Unicef de Israëlische autoriteiten door middel van concrete aanbevelingen aan om de situatie van kinderen in Israëlische militaire detentie zo spoedig mogelijk te verbeteren.

³ In dit rapport wordt gesproken van de 'Bezette Palestijnse Gebieden', zijnde een vertaling van de door Verenigde Naties algemeen erkende en gehanteerde benaming 'Occupied Palestinian Territories' (OPT).

Rechten van het Kind (hierna: IVRK) en andere internationale verdragen met zich brengt.⁴ Voorts zijn er in de afgelopen jaren diverse rapporten van Israëlische en Palestijnse non-gouvernementele kinder- en mensenrechtenorganisaties verschenen, waarin telkens een zorgelijk beeld wordt geschetst van de rechtspositie en het welzijn van Palestijnse kinderen in het Israëlische militaire detentie systeem.⁵

Naar aanleiding van deze breed geuite zorgen, heeft een Nederlandse delegatie van experts (hierna: de expertgroep) tussen 23 november en 1 december 2013 een bezoek gebracht aan Israël en de Bezette Palestijnse Gebieden op de Westelijke Jordaanoever om de praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten nader onder de loep te nemen.⁶ De expertgroep bestond uit deskundigen uit verschillende disciplines, waaronder kinderpsychologie, kinderpsychiatrie, (jeugd)criminologie, jeugdstrafrecht en kinder- en mensenrechten.⁷ Dit rapport is het resultaat van deze expertmissie. Ten opzichte van de bovengenoemde eerdere rapportages, is de toegevoegde waarde van de Nederlandse expertmissie en het onderhavige rapport hoofdzakelijk gelegen in de specifieke focus op de psychologische en sociale impact van de arrestatie-, verhoor-, detentie- en berechtingspraktijken op de betrokken Palestijnse kinderen, hun families en de gemeenschap als geheel. Een tweede toegevoegde waarde van dit rapport is dat het zich specifiek richt tot de Nederlandse regering. Door te voorzien in concrete,

⁴ Britse onderzoeksdelegatie 2012, p. 30.

⁵ DCI 2011; DCI 2012; DCI 2013; B'Tselem 2011; No Legal Frontiers 2011.

⁶ De expertmissie werd georganiseerd en ondersteund door gate48 en Palestine Link. Zie bijlage IV voor meer informatie over deze organisaties.

⁷ De expertgroep bestond uit: prof. mr. dr. Jaap Doek (voorzitter), prof. mr. dr. Karin Arts, prof. dr. Peter van der Laan, drs. Linda Vogtländer en prof. dr. Micha de Winter, ondersteund door secretaris mr. drs. Yannick van den Brink. Prof. mr. dr. Ton Liefwaard is als deskundige betrokken geweest bij de voorbereiding van de missie en de inhoudelijke totstandkoming van het rapport. Zie bijlage III voor korte biografieën van de leden van de expertgroep.

onderbouwde beleidsaanbevelingen, beoogt de expertgroep in dit rapport de verantwoordelijkheden van de Nederlandse regering met betrekking tot de Israëlische praktijken van militaire arrestatie, detentie en berechting van Palestijnse kinderen inzichtelijk te maken en inhoud te geven. De expertgroep dringt er bij de Nederlandse regering op aan in haar betrekkingen met de Israëlische en Palestijnse autoriteiten, waar mogelijk in Europese Unie-verband, deze aanbevelingen te gebruiken in haar streven om te bevorderen dat arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten uitsluitend plaatsvindt in overeenstemming met de internationaal erkende rechten van het kind en de daarbij behorende standaarden.

Het rapport is als volgt opgebouwd. Allereerst wordt in hoofdstuk 2 de werkwijze van de expertgroep inzichtelijk gemaakt. In hoofdstuk 3 volgt een thematische beschrijving van de bevindingen van de expertgroep over de praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten. Vervolgens worden deze praktijken in hoofdstuk 4 in de bredere context van het Israëlisch-Palestijnse conflict en de voortdurende Israëlische militaire bezetting van de Palestijnse gebieden op de Westelijke Jordaanoever geplaatst. Hierop volgt in hoofdstuk 5 een beschouwing van het 'stenengooien' door Palestijnse kinderen als zijnde de meest voorkomende aanklacht bij de militaire jeugdrechtbank. In hoofdstuk 6 wordt specifiek aandacht besteed aan de gevolgen van de Israëlische arrestatie-, verhoor-, detentie- en berechtingspraktijken voor de betrokken Palestijnse kinderen, hun families en de gemeenschap als geheel. Tot slot worden in hoofdstuk 7 de conclusies en aanbevelingen voor de Nederlandse regering gepresenteerd.

Foto: Alrowwad Cultural and Theatre Center for Children

2. WERKWIJZE VAN DE EXPERTGROEP

De expertgroep heeft van 23 november tot 1 december 2013 een bezoek gebracht aan Israël en de Bezette Palestijnse Gebieden op de Westelijke Jordaanoever om zich te laten informeren over de praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten en de impact daarvan op de kinderen, hun families en de gemeenschap als geheel. Tijdens dit bezoek heeft de expertgroep met een groot aantal betrokkenen gesproken, waaronder kinderen en ouders die deze praktijken zelf hebben ondervonden, maar ook leerkrachten van scholen, advocaten, wetenschappers, vertegenwoordigers van Israëlische en Palestijnse kinder- en mensenrechtenorganisaties en van UNICEF, overheidsfunctionarissen van de Palestijnse Autoriteit, een vertegenwoordiger van het Israëlische leger (IDF) en een Israëlische militaire rechter.⁷

Daarnaast heeft de expertgroep onder meer een bezoek gebracht aan de stad Hebron, het Palestijnse vluchtelingenkamp Aida in Bethlehem en de Israëlische militaire rechtbank in Ofer (een plaats nabij Ramallah op de Westelijke Jordaanoever), alwaar een aantal zittingen zijn bijgewoond. Ook heeft de expertgroep een bezoek gebracht aan zowel de Nederlandse ambassadeur in Tel Aviv als de Nederlandse vertegenwoordiger in Ramallah.

De Israëlische autoriteiten waren, ondanks herhaaldelijke verzoeken daartoe door de organisatoren van de expertmissie, niet bereid om de expertgroep te woord te staan en verdere medewerking te verlenen.⁸ Wel heeft de expertgroep tijdens het bezoek aan de militaire rechtbank in Ofer gesproken met een woordvoerder van het Israëlische leger. Ook is de expertgroep tijdens dit bezoek in de gelegenheid gesteld om, na afloop van de bijgewoonde zittingen,

enkele vragen te stellen aan de dienstdoende militaire rechter. Behoudens de informatie die de expertgroep tijdens deze ontmoetingen heeft verkregen, zijn de in dit rapport aangehaalde standpunten van de Israëlische autoriteiten gebaseerd op eerdere onderzoeksrapporten waaraan de autoriteiten wel medewerking hebben verleend, dan wel op officiële reacties op eerdere rapportages.

Overigens geldt voor het gehele rapport dat hiermee wordt voortgebouwd op eerdere rapportages. Om deze reden heeft de expertgroep bestaande literatuur en onderzoeken uitvoerig bestudeerd, waaronder rapporten van kinder- en mensenrechtenorganisaties, VN organisaties en eerdere onderzoeksdelegaties en de officiële reacties daarop van de Israëlische autoriteiten.⁹

Dit rapport richt zich primair op de Israëlische militaire arrestatie- en detentiepraktijken in de Bezette Palestijnse Gebieden op de Westelijke Jordaanoever. Deze gebieden vallen binnen de rechtsmacht van de aldaar ingestelde Israëlische militaire rechtbanken. De expertgroep heeft echter ook een bezoek gebracht aan Silwan in Oost-Jeruzalem. Dit gebied is door Israël geannexeerd, hetgeen door de VN herhaaldelijk als onrechtmatig is bestempeld.¹⁰ Dit gebied valt echter buiten de rechtsmacht van de militaire rechtbanken op de Westelijke Jordaanoever¹¹ en dus in beginsel buiten de reikwijdte van dit rapport. Niettemin heeft de expertgroep vernomen dat ook hier een praktijk bestaat van arrestaties van Palestijnse kinderen door het Israëlische leger. Het is de expertgroep duidelijk geworden dat veel van de in dit rapport gepresenteerde bevindingen ook relevant zijn voor de situatie van gearresteerde Palestijnse kinderen in Oost-Jeruzalem.

⁹ De voor dit rapport verrichte literatuurstudie omvat publicaties die voor 1 maart 2014 zijn verschenen.

¹⁰ Zie onder meer: VN Veiligheidsraad, Resolutie 476 (S/RES/476), 30 juni 1980; VN Veiligheidsraad, Resolutie 478 (S/RES/478), 20 augustus 1980.

¹¹ Sinds de annexatie van Oost-Jeruzalem door Israël is in dit gebied de Israëlische civiele wetgeving van kracht.

⁷ Zie bijlage I voor een compleet overzicht van personen en instanties met wie de expertgroep heeft gesproken.

⁸ Zie bijlage II voor een overzicht van Israëlische (overheids) instanties die door de organisatie van de expertmissie zijn benaderd.

In dit rapport worden de internationaal erkende rechten van het kind, zoals neergelegd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) van de Verenigde Naties, als uitgangspunt en referentiekader gehanteerd. Zowel Israël als Nederland is partij bij dit verdrag. De Palestijnse Autoriteit onderzoekt naar verluid de mogelijkheden tot ratificatie van het IVRK. In aansluiting op artikel 1 van dit Verdrag wordt in dit rapport met 'kinderen'

gedoeld op personen die (ten tijde van het vermeende delict) de leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt.¹²

¹² Zie ook: VN Kinderrechtencomité 2007, par. 31.

Foto: Alrowwad Cultural and Theatre Center for Children

3. PALESTIJNSE KINDEREN IN HET ISRAËLISCHE MILITAIRE RECHTSSYSTEEM

3.1 EEN INLEIDING

Sinds 1967 worden de Palestijnse gebieden op de Westelijke Jordaanoever bezet door het Israëlische leger. Al bijna vijftig jaar wordt het dagelijks leven van miljoenen Palestijnse burgers op de Westelijke Jordaanoever beheerst door Israëlische militaire verordeningen, die worden gehandhaafd door het Israëlische leger, politie en veiligheidsdiensten. Overtredingen van deze militaire verordeningen vallen binnen de jurisdictie van de speciaal daarvoor ingestelde Israëlische militaire rechtbanken. Formeel zijn de militaire verordeningen van toepassing op eenieder die zich bevindt op de Westelijke Jordaanoever. In de praktijk wordt dit militaire recht echter uitsluitend toegepast ten aanzien van Palestijnen. Kolonisten die zich op de Westelijke Jordaanoever hebben gevestigd vallen, als zijnde Israëlisch burgers, onder het commune Israëlisch rechtssysteem.¹³

Naar Israëlisch militair recht zijn de Israëlische militaire autoriteiten bevoegd om Palestijnse kinderen, vanaf een leeftijd van twaalf jaar, te arresteren en detineren in het geval zij worden verdacht van feiten die in militaire verordeningen strafbaar zijn gesteld.¹⁴ In de afgelopen tien jaar zijn er naar schatting 7.000 Palestijnse kinderen gedetineerd, verhoord, vervolgd en/of gevangen gezet door het Israëlische leger, politie of veiligheidsdiensten.¹⁵ Nog altijd komen jaarlijks 500 tot 700 Palestijnse kinderen in contact met het Israëlische

militaire strafrechtssysteem.¹⁶ In november 2013 – de maand waarin de expertmissie plaatsvond – verbleven 173 Palestijnse kinderen in Israëlische militaire detentie, waaronder 16 kinderen in de leeftijd van twaalf tot en met vijftien jaar.¹⁷

De meeste Palestijnse kinderen die worden gearresteerd door de Israëlische militaire autoriteiten op de Westelijke Jordaanoever worden verdacht van het gooien van stenen richting (voertuigen van) Israëlische soldaten of kolonisten. Dergelijke incidenten vinden voornamelijk plaats bij zogenoemde ‘frictiepunten’, zoals langs verkeerswegen waarvan veel Israëlische kolonisten en soldaten gebruik maken (en waartoe Palestijnen de toegang is ontzegd), rondom nederzettingen van kolonisten en bij militaire checkpoints. Ook komen zulke incidenten voor in situaties waarin Palestijnen en het Israëlische leger direct met elkaar in contact komen, bijvoorbeeld tijdens demonstraties van Palestijnse burgers of militaire operaties van het Israëlische leger.¹⁸

De Israëlische autoriteiten beschouwen het gooien van stenen richting objecten, personen of voertuigen als een zeer ernstig “misdrif gericht tegen de veiligheid” (“security offence”). Dit feit is middels een specifieke strafbepaling in een militaire verordening expliciet strafbaar gesteld.¹⁹ Op grond van deze bepaling kan de maximale gevangenisstraf voor dit feit, ook voor kinderen,²⁰ oplopen tot twintig jaar.²¹ Opvallend is dat het commune Israëlische strafrecht niet voorziet in een dergelijke specifieke strafbaarstelling van dit feit.²²

¹³ Israëlisch recht voorziet de Israëlische civiele rechtbanken van rechtsmacht over Israëlische burgers die strafbare feiten plegen in de Palestijnse Gebieden op de Westelijke Jordaanoever. Zie: Law for Amending and Extending the Validity of Emergency Regulations (Judea and Samaria – Jurisdiction in Offenses and Legal Aid), 2007, hoofdstuk B, sectie 2. Voorts volgt uit de reactie van de advocaat-generaal van de Israëlische militaire rechtbank op een rapport van de Israëlische mensenrechtenorganisatie Yesh Din (2007, p. 59) dat het sinds de jaren '80 vast beleid is dat geen Israëlische burgers worden berecht door militaire rechtbanken.

¹⁴ Vgl. Militaire verordening, nr. 1651, sectie 191.

¹⁵ UNICEF 2013, p. 9.

¹⁶ DCI 2013, p. 3; UNICEF 2013, p. 9.

¹⁷ <http://www.dci-palestine.org/content/child-detainees>. Zie bijlage V voor een cijfermatig overzicht van Palestijnse kinderen in Israëlische militaire detentie.

¹⁸ B'Tselem 2011, p. 5.

¹⁹ Militaire verordening nr. 1651, sectie 212.

²⁰ Vanaf de leeftijd van veertien jaar.

²¹ Militaire verordening nr. 1651, sectie 212(3).

²² B'Tselem 2011, p. 5.

De expertgroep onderkent zonder meer dat het gooien van stenen gericht op personen en voertuigen gevaarlijk kan zijn en mogelijk tot ernstig letsel kan leiden. Toch lijken er niet veel gevallen bekend te zijn waarbij personen daadwerkelijk zijn verwond door stenen die door Palestijnse kinderen zijn gegooid. De Israëlische mensenrechtenorganisatie B'Tselem en de Britse onderzoeksdelegatie hebben de Israëlische autoriteiten verzocht inzicht te geven in het aantal zaken waarin er daadwerkelijk personen gewond zijn geraakt door het gooien van stenen door Palestijnse kinderen.²³ De reactie van de Israëlische autoriteiten bleef beperkt tot één incident waarbij twee personen zijn gedood als gevolg van gegooid stenen, maar waarbij niet duidelijk is of de steen door een kind was gegooid. Ook werden zes gevallen gemeld waarin voertuigen zijn beschadigd door stenen. In deze zaken was echter geen sprake van verwonding van personen.²⁴ De Israëlische mensenrechtenorganisatie No Legal Frontiers kwam na bestudering van 89 gevallen van ‘stenen gooien’ door Palestijnse kinderen tot één geval waarbij dit lichamelijke verwondingen van een

²³ B'Tselem 2011, p. 5; Britse onderzoeksdelegatie 2012, p. 13.

²⁴ Britse onderzoeksdelegatie 2012, p. 13.

persoon veroorzaakte en drie gevallen waarin een voertuig was beschadigd. In de overige 85 gevallen was er geen sprake van verwonding of beschadiging als gevolg van het gooien van stenen.²⁵ Toch lijken ook in dergelijke gevallen geregeld zware represailles door de Israëlische militaire autoriteiten te volgen, waaronder nachtelijke, gewelddadige arrestaties en detentie van mogelijk betrokken Palestijnse kinderen.²⁶ Dit roept serieuze vragen op over de proportionaliteit van dit ingrijpen, mede in het licht van de internationaal erkende rechten van het kind.²⁷

In de volgende paragrafen volgt een thematische beschrijving van de bevindingen van de expertgroep met betrekking tot de praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten op de Westelijke Jordaanoever. Deze bevindingen zijn onderbouwd aan de hand van bevindingen uit andere rapportages.

²⁵ No Legal Frontiers 2011.

²⁶ No Legal Frontiers 2011; Unicef 2013; DCI 2013; DCI 2012; B'Tselem 2011; DCI 2011.

²⁷ Zie: artikel 40 lid 4 IVRK.

Foto: Galit Saporta

3.2 ARRESTATIE

3.2.1 Nachtelijke arrestaties

De expertgroep heeft geconstateerd dat arrestaties van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten in veel gevallen in de nachtelijke uren plaatsvinden en gepaard gaan met geweld en intimidatie.

UNICEF en verschillende lokale kinder- en mensenrechtenorganisaties hebben hierover op basis van een aanzienlijke hoeveelheid (gezworen) verklaringen van Palestijnse kinderen uitgebreid gerapporteerd.²⁸ In deze rapporten komt een verontrustend beeld naar voren van een praktijk waarin Palestijnse kinderen in de nachtelijke uren door zwaar bewapende Israëlische soldaten van hun bed worden gelicht,²⁹ waarbij het gebruik van fysiek en verbaal geweld door de soldaten niet wordt geschuwd.³⁰ Veel kinderen hebben verklaard dat tijdens de arrestatie hun polsen op een pijnlijke wijze met een plastic tie-rap aan elkaar werden gestript.³¹ Ook verklaarden veel kinderen te zijn geblinddoekt.³² Gearresteerde kinderen worden vervolgens – vaak voor de ogen van hun ouders en overige gezinsleden – in een legervoertuig

afgevoerd.³³ Ouders worden nauwelijks geïnformeerd over de reden voor de arrestatie en blijven in angst en onzekerheid achter.³⁴ Tijdens het transport naar het verhoorcentrum blijven veel kinderen vastgebonden en geblinddoekt.³⁵ Veel kinderen hebben verklaard dat zij tijdens het transport werden onderworpen aan fysiek en verbaal geweld door de soldaten, zoals schoppen, slaan, uitschelden en beledigen van familieleden.³⁶ Er zijn veel gevallen gerapporteerd waarin kinderen op de metalen bodem van een legervoertuig zijn getransporteerd.³⁷ Eenmaal aangekomen bij het politiebureau of verhoorcentrum moeten kinderen soms uren wachten – sommigen zijn dan nog steeds vastgebonden en geblinddoekt – tot het verhoor in de ochtend aanvangt.³⁸ Een aantal kinderen hebben verklaard dat zij in deze periode bewust wakker zijn gehouden door de soldaten.³⁹

De expertgroep heeft tijdens het bezoek aan de Westelijke Jordaanoever ook zelf gesproken met Palestijnse kinderen en ouders die een arrestatie door Israëlische soldaten hebben meegemaakt. Hun ervaringen kwamen sterk overeen met het zojuist geschetste beeld dat voortkomt uit verschillende rapportages. De kinderen en ouders gaven aan de nachtelijke arrestatie als een zeer angstig moment te hebben ervaren. Ouders stelden dat zij zich enorm machteloos voelden tijdens de arrestatie van hun kind. Een aantal kinderen gaf aan dat zij maanden na hun arrestatie nog steeds moeite hadden met slapen.

28 UNICEF 2013; DCI 2013; DCI 2012; B'Tselem 2011. Zie ook: Britse onderzoeksdelegatie 2012, p. 14-16.

29 B'Tselem (2011) constateerde dat in hun sample van 50 zaken 60% van de arrestaties van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten heeft plaatsgevonden in de nachtelijke uren tussen 22.00 en 07.00 uur. DCI (2013) stelde vast dat in 45,4% van de 108 door hen bestudeerde zaken de arrestatie in het holst van de nacht heeft plaatsgevonden, in de uren tussen middernacht en 05.00 uur in de ochtend. In een eerder sample van DCI (2012) was in 60% van de 311 bestudeerde zaken sprake van arrestaties tussen middernacht en 05.00 uur in de ochtend.

30 UNICEF 2013, p. 10.

31 DCI (2013) rapporteerde dat hierin maar liefst 97,2% van de 108 door hen bestudeerde zaken sprake van is geweest. In een eerder sample van DCI (2012) was in 95% van de 311 door hen onderzochte zaken gebruik gemaakt van tie-raps om de handen van gearresteerde kinderen vast te binden. Zie ook: UNICEF 2013, p. 10 en B'Tselem 2011, p. 27.

32 DCI (2013) stelde vast dat in 95,4% van de 108 door hen bestudeerde zaken het kind is geblinddoekt tijdens de arrestatie. Een eerder sample van DCI (2012) toonde dat dit in 90% van de 311 door hen onderzochte zaken het geval was. B'Tselem (2011) kwam op basis van een studie van 50 zaken zelfs tot 100%. Zie ook: UNICEF 2013, p. 10.

33 UNICEF 2013, p. 10; B'Tselem 2011, p. 26-28.

34 UNICEF 2013, p. 10; B'Tselem 2011, p. 26-28.

35 DCI 2013, p. 7.

36 DCI (2013) rapporteerde op basis van 108 verklaringen dat in 74,1% fysiek geweld en in 67,6% verbaal geweld is toegepast door soldaten tijdens arrestatie, transport of verhoor. In een eerder sample kwam DCI (2012) op basis van 311 verklaringen tot de conclusie dat in 75% van de gevallen fysiek geweld en in 54% van de gevallen verbaal geweld is toegepast. Zie ook: UNICEF 2013, p. 10 en DCI 2011, p. 15 e.v.

37 In het onderzoek van DCI (2013) betrof dit 45,4% van de 108 bestudeerde zaken. In een eerder sample van DCI (2012) betrof dit 32% van de 311 bestudeerde zaken. Zie ook: UNICEF 2013, p. 10.

38 DCI 2013, p. 7; B'Tselem 2011, p. 28.

39 B'Tselem 2011, p. 28.

In een aantal rapporten van kinder- en mensenrechtenorganisaties wordt gesteld dat deze nachtelijke arrestatiepraktijk een bewuste strategie is van het Israëlische leger om gearresteerde kinderen zo angstig en labiel mogelijk aan het verhoor te laten beginnen, hetgeen de kans op bekentenissen en verklaringen vergroot.⁴⁰ Ook zou het een bewuste strategie zijn om angst te zaaien binnen de Palestijnse gemeenschap.

De woordvoerder van het Israëlische leger, met wie de expertgroep in de militaire rechtbank in Ofer heeft gesproken, liet weten dat arrestaties in de nacht plaatsvinden om de veiligheid van de soldaten en de stabiliteit in de regio te bewaken. Indien Israëlische soldaten overdag arrestaties zouden verrichten in Palestijnse dorpen, zou er volgens de woordvoerder onrust ontstaan en mogelijk onveilige situaties voor de soldaten. Voorts benadrukte de woordvoerder dat het gebruik van ernstig geweld tijdens arrestaties tegen de wet is. Dit gebeurt volgens hem ook niet vaak. Verklaringen van voormalig soldaten die hebben gediend in het Israëlische leger op de Westelijke Jordaanoever, zoals gebundeld in rapporten van de Israëlische non-gouvernementele organisatie Breaking the Silence, geven evenwel blijk van een praktijk waarin het gebruik van grof geweld tegen Palestijnse kinderen niet wordt geschuwd.⁴¹

Rapporten van de Verenigde Naties bevestigen dat tijdens arrestaties sprake is van systematisch en ernstig geweld tegen Palestijnse kinderen door Israëlische soldaten.⁴² Het VN Kinderrechtencomité heeft in 2013 zijn ernstige bezorgdheid uitgesproken over de arrestatiepraktijken van het Israëlische leger waarbij Palestijnse kinderen systematisch onderworpen zijn aan een vernederende behandeling en zelfs aan daden die het Comité kwalificeert als marteling. Het Comité heeft de Israëlische autoriteiten opgeroepen deze praktijken zo spoedig mogelijk te staken.⁴³

40 DCI 2011, p. 10; B'Tselem & Hamoked 2010, p. 40-46.

41 Zie onder meer: Breaking the Silence 2011.

42 UNICEF 2013; VN Kinderrechtencomité 2013, par. 35, 36 en 73

43 VN Kinderrechtencomité 2013, par. 35, 36 en 73, aanhef en onder d.

3.2.2 Willekeurige arrestaties

Versillende vertegenwoordigers van kinder- en mensenrechtenorganisaties hebben, tijdens ontmoetingen met de expertgroep, erop gewezen dat geregeld sprake is van willekeur in de Israëlische militaire arrestatiepraktijk. Dit kan ook worden afgeleid uit – door de Israëlische non-gouvernementele organisatie Breaking the Silence verzamelde – verklaringen van voormalig soldaten die hebben gediend in het Israëlische leger op de Westelijke Jordaanoever.⁴⁴

Een vertegenwoordiger van de mensenrechtenorganisatie Military Court Watch stelde, tijdens een gesprek met de expertgroep, dat als reactie op incidenten waarbij bijvoorbeeld Palestijnse kinderen stenen hebben gegooid richting voertuigen van kolonisten of militairen, soms willekeurige arrestaties van Palestijnse kinderen worden verricht door het Israëlische leger in het dichtstbij zijnde Palestijnse dorp. Hij noemde als belangrijkste reden voor deze willekeurige arrestatiepraktijk dat het voor het Israëlische leger vaak lastig is om de daders naderhand te identificeren en op te sporen, terwijl – vanuit Israëlisch militair perspectief – wel een directe vergeldende reactie noodzakelijk wordt geacht om een signaal af te geven dat dergelijke incidenten niet worden geaccepteerd. Voorts werd er door hem op gewezen dat de willekeurige arrestatiepraktijk vanuit Israëlisch militair perspectief het “bijkomend voordeel” heeft dat het zorgt voor angst, onzekerheid en onderlinge spanningen (bijvoorbeeld tussen daders en onschuldig gearresteerden) binnen de Palestijnse gemeenschap, hetgeen het een “effectief middel” maakt om orde te handhaven in bezet gebied.

Het VN Kinderrechtencomité laat er geen twijfel over bestaan dat willekeurige arrestaties van kinderen pertinent strijdig zijn met de internationaal erkende rechten van het kind.⁴⁵ Het Comité heeft dan ook aangegeven zich ernstig zorgen te maken over de praktijk van willekeurige arrestaties van Palestijnse kinderen door het Israëlische leger op de Westelijke Jordaanoever.⁴⁶

44 Zie: Breaking the Silence 2011.

45 VN Kinderrechtencomité 2007, par. 79. Zie: artikel 37, aanhef en onder b IVRK.

46 VN Kinderrechtencomité 2013, par. 73, aanhef en onder a.

3.2.3 Arrestaties van jonge kinderen

De expertgroep heeft van kinder- en mensenrechtenorganisaties vernomen dat er gevallen bekend zijn waarbij Palestijnse kinderen jonger dan 12 jaar zijn gearresteerd door het Israëlische leger. Dit zou voornamelijk dienen als een vorm van intimidatie. Deze kinderen kunnen, vanwege hun jonge leeftijd, namelijk niet worden vervolgd door een militaire rechtbank en worden daarom meestal na enkele uren weer in vrijheid gesteld. Verklaringen van voormalig soldaten van het Israëlische leger die zijn verzameld door de Israëlische non-gouvernementele organisatie Breaking the Silence bevestigen dat soms jonge Palestijnse kinderen (onder de twaalf jaar) worden gearresteerd en voor een korte tijd worden vastgezet.⁴⁷

De expertgroep heeft zelf met een elfjarige Palestijnse jongen gesproken die, ondanks zijn jonge leeftijd, reeds tweemaal werd gearresteerd door Israëlische militairen. Hij verklaarde in de nacht te zijn

gearresteerd en na enkele uren van verbale en fysieke intimidatie weer te zijn vrijgelaten. Volgens de vader van deze jongen is zijn zoon sindsdien zo angstig dat hij's nachts zijn schoenen aanhoudt tijdens het slapen "zodat hij kan vluchten als de militairen hem komen halen". Ook gaat het sindsdien slecht op school en vertoont hij agressief gedrag tegen medeleerlingen. De expertgroep vindt de praktijk van het arresteren en kortdurend vasthouden van Palestijnse kinderen die jonger zijn dan twaalf jaar uitermate zorgelijk, omdat dit een zeer kwetsbare groep kinderen betreft. Bovendien heeft deze arrestatiepraktijk geen grondslag in de Israëlische militaire verordeningen, waardoor het kind geen enkele rechtsbescherming geniet en volledig is overgeleverd aan de grillen van de betreffende militaire bevelvoerder. Het VN Kinderrechtencomité stelt zich uitdrukkelijk op standpunt dat arrestatie en detentie van kinderen zonder wettelijke grondslag daarvoor strijdig is met de internationaal erkende rechten van het kind.⁴⁸

47 Zie bijvoorbeeld: Breaking the Silence 2011, verklaring 6.

48 VN Kinderrechtencomité 2007, par. 79. Zie: artikel 37, aanhef en onder b IVRK.

Foto: Micha de Winter

3.2.4 Dagvaardingen als alternatief?

In oktober 2013 rapporteerde UNICEF in haar 'first periodic progress report'⁴⁹ dat de Israëlische autoriteiten hebben ingestemd met een pilot, waarbij dagvaardingen worden gebruikt als alternatief voor (nachtelijke) arrestaties van Palestijnse kinderen. Het achterliggende idee van de pilot is dat Palestijnse kinderen die worden verdacht van een strafbaar feit per brief worden verzocht zich op het politiebureau te melden, waardoor arrestaties in de meeste gevallen niet meer noodzakelijk zullen zijn. UNICEF geeft aan dat met dit systeem de voor Palestijnse kinderen en hun families doorgaans traumatische ervaring van een nachtelijke arrestatie kan worden voorkomen.⁵⁰

De expertgroep stelt voorop dat een systeem van dagvaardingen als alternatief voor arrestaties in lijn is met internationale kinderrechtenstandaarden. Niettemin heeft de expertgroep twijfels over de slaagkans van de bovengenoemde pilot.

Vertegenwoordigers van kinder- en mensenrechtenorganisaties, met wie de expertgroep heeft gesproken, gaven namelijk aan dat praktische problemen in de weg kunnen staan aan de haalbaarheid van de pilot. Zo hebben veel Palestijnse huizen op de Westelijke Jordaanoever geen adres en functioneert het post-systeem niet altijd naar behoren. Daarbij komt dat politiebureaus vaak gelegen zijn op locaties die voor Palestijnen niet toegankelijk zijn, waardoor het voor een Palestijns kind feitelijk onmogelijk wordt om zich daar te melden. Voorkomen moet worden dat het om dergelijke praktische redenen falen van de pilot de Israëlische militaire autoriteiten de legitimatie geeft om de praktijk van nachtelijke arrestaties voort te zetten.

Bovendien is er veel onduidelijkheid over de aanvangsdatum en de precieze inhoud van de pilot.⁵¹

49 Dit follow-up rapport betreft de eerste periodiek update van de ontwikkelingen naar aanleiding van het in maart 2013 gepubliceerde UNICEF rapport 'Children in Israeli Military Detention'.

50 UNICEF 2013(b).

51 Op 18 februari 2014 heeft de hoofdaanklager van de militaire rechtbanken op de Westelijke Jordaanoever in de Israëlische media bekend gemaakt 'binnenkort' te zullen starten met een pilot. Zie: <http://www.jpost.com/Defense/>

Vertegenwoordigers van UNICEF, met wie de expertgroep heeft gesproken, gaven aan dat het Israëlische leger aan zet is om de pilot te gaan starten, maar dat duidelijk is dat het leger de mogelijkheid tot (nachtelijke) arrestaties in elk geval open wil houden. Zo worden door het leger uitzonderingsclausules aangedragen, waardoor de pilot bijvoorbeeld alleen zal gelden voor lichtere vergrijpen. In de praktijk zou dit de situatie kunnen verslechteren, als dit zou resulteren in zwaardere aanklachten tegen Palestijnse kinderen met als oogmerk hen niet onder de pilot te laten vallen.

Met deze stand van zaken is de expertgroep geenszins overtuigd dat de pilot op korte termijn een oplossing zal zijn voor de misstanden in de huidige arrestatiepraktijk. De expertgroep meent dat er in elk geval onafhankelijk toezicht – door een gezaghebbende instantie – op de inhoud en uitvoering van de pilot noodzakelijk is, waarbij onder andere aandacht moet worden besteed aan de vraag onder welke criteria de pilot wel of niet als geslaagd moet worden bestempeld.

3.3 VERHOOR

Op basis van een aanzienlijke hoeveelheid verklaringen van Palestijnse kinderen stellen verschillende Israëlische en Palestijnse kinderrechtenorganisaties en UNICEF vast dat er op grote schaal sprake is van intimidatie, bedreiging en fysiek geweld tijdens verhoor.⁵² Kinderen zijn vaak geboeid of vastgebonden en soms geblinddoekt tijdens het verhoor.⁵³ Veel kinderen hebben verklaard dat zij tijdens het verhoor, door middel van fysiek geweld of bedreigingen daarmee, onder druk zijn gezet om een bekentenis of een belastende getuigenis over anderen af te

EXCLUSIVE-Chief-West-Bank-Prosecutor-says-IDF-may-end-long-standing-night-arrests-of-Palestinians-341749.

52 UNICEF 2013, p. 11; DCI 2013, p. 8; DCI 2012, p. 34-40; B'Tselem 2011, p. 36-39; DCI 2011. Zie ook: Britse onderzoeksdelegatie 2012, p. 16-17.

53 In een sample van DCI (2012) verklaarde 57% van de 311 ondervraagde kinderen dat zij geboeid of vastgebonden waren tijdens het verhoor. Zie ook: UNICEF 2013, p. 11; DCI 2013, p. 7; DCI 2011, p. 17 e.v.

leggen.⁵⁴ Ook de dreiging met arrestatie, verkrachting of de dood van familieleden lijkt als pressiemiddel te worden gebruikt.⁵⁵ Hierbij komt dat veel gearresteerde kinderen, door de eerder beschreven praktijk van nachtelijke arrestaties, reeds angstig en labiel aan het verhoor beginnen.⁵⁶

Voorts volgt uit deze verklaringen dat kinderen tijdens het verhoor stelselmatig formele rechten worden onthouden die hen op basis van het IVRK toekomen en essentieel zijn voor een eerlijk proces.⁵⁷ Kinderen worden voorafgaand aan het verhoor zelden gewezen op hun rechten.⁵⁸ Een advocaat of ouder is vrijwel nooit aanwezig tijdens het verhoor.⁵⁹ Ook verklaren kinderen dat zij documenten, waaronder hun eigen verklaringen, hebben moeten ondertekenen die waren opgesteld in het Hebreeuws, terwijl zij deze taal niet machtig zijn.⁶⁰

De expertgroep heeft ook zelf met enkele kinderen gesproken die na arrestatie door het Israëlische leger een verhoor hebben moeten ondergaan. Ook zij gaven aan dat daarbij geen advocaat of ouder aanwezig was. Ook verklaarde een kind dat hij tijdens het verhoor onder druk werd gezet en een bekentenis heeft afgelegd “om het op te laten houden”.

In een rapport van de Israëlische mensenrechten-

- 54 Zo rapporteerde DCI (2013) dat in 56,5% van de 108 bestudeerde zaken het kind heeft verklaard tijdens het verhoor te zijn bedreigd. In een eerder sample van DCI (2012) was hier in 52% van de 311 bestudeerde zaken sprake van. Zie ook: UNICEF 2013, p. 11.
- 55 UNICEF 2013, p. 11.
- 56 B'Tselem 2011, p. 28.
- 57 Vgl. Artikel 40 lid 2 IVRK.
- 58 DCI (2013) rapporteerde dat in 95,4% van de 108 bestudeerde gevallen het kind voorafgaand aan het verhoor niet is gewezen op zijn rechten. Zie ook: UNICEF 2013, p. 11.
- 59 DCI (2013) rapporteerde dat in 99,1% van de 108 bestudeerde gevallen geen advocaat aanwezig was tijdens het verhoor. In een eerder sample van DCI (2012) was dit zelfs in 100% van de 311 bestudeerde zaken het geval. In dit laatstgenoemde sample van DCI (2012) was in 99,4% van de 311 bestudeerde zaken ook geen ouder aanwezig tijdens het verhoor. Zie ook: UNICEF 2013, p. 11; B'Tselem 2011, p. 31-35.
- 60 DCI (2013) rapporteerde dat in 15,7% van de 108 bestudeerde gevallen het kind een in het Hebreeuws opgestelde verklaring is voorgelegd. In een eerder sample van DCI (2012) was dit in 29% van de 311 bestudeerde zaken het geval. Zie ook: UNICEF 2013, p. 11.

organisatie No Legal Frontiers wordt geconcludeerd dat de overgrote meerderheid van de veroordelingen van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire rechtbanken in de Westelijke Jordaanoever is gebaseerd op bekentenissen van het kind (de ‘verdachte’) tijdens het verhoor en incriminerende getuigenissen van andere kinderen (de ‘medeverdachten’) die zich in dezelfde situatie bevinden.⁶¹ Dit is ook de ervaring van verschillende advocaten die dagelijks kinderen bijstaan in de militaire rechtbanken. Zo gaf één van de advocaten, met wie de expertgroep tijdens het bezoek aan de militaire rechtbank in Ofer heeft gesproken, uitdrukkelijk aan dat de bewijsvraag tijdens de zitting nauwelijks een rol speelt. Sporenonderzoek en andere vormen van bewijsvergaring worden nauwelijks verricht. Deze constatering vindt steun in de bevindingen van een Britse onderzoeksdelegatie. Uit het door deze delegatie opgestelde rapport blijkt dat ook Israëlische militaire aanklagers aangaven dat bekentenissen, bewijs uit verhoren van andere kinderen en verklaringen van soldaten veruit de belangrijkste bronnen van bewijs vormen.⁶²

In 2013 heeft het VN Kinderrechtencomité de Israëlische militaire verhoorpraktijk scherp veroordeeld.⁶³ Het gebruik van intimidatie, bedreiging en geweld tijdens een verhoor is pertinent strijdig met diverse internationaal erkende rechten van het kind. Het Comité heeft Israël dan ook opgeroepen daar onmiddellijk mee te stoppen.⁶⁴ Het Comité beveelt de Israëlische autoriteiten voorts aan te waarborgen dat gearresteerde Palestijnse kinderen onmiddellijk toegang krijgen tot gratis en onafhankelijke rechtsbijstand en contact kunnen opnemen met hun ouders.⁶⁵ Ook beveelt het Comité de Israëlische autoriteiten aan ervoor zorg te dragen dat documenten die in het Hebreeuws geschreven verklaringen bevatten

- 61 No Legal Frontiers 2011. Hierin werd onder meer gerapporteerd dat in 65 van de 70 onderzochte zaken verklaringen van getuigen (vaak kinderen die ook gearresteerd zijn) als bewijs zijn gebruikt.
- 62 Britse onderzoeksdelegatie 2012, p. 16.
- 63 VN Kinderrechtencomité 2013, par. 73, aanhef en onder c en d.
- 64 VN Kinderrechtencomité 2013, par. 73, aanhef en onder d en par. 74.
- 65 VN Kinderrechtencomité 2013, par. 74, aanhef en onder b.

en door een Palestijns kind zijn ondertekend niet als bewijs mogen worden gebruikt door de militaire rechtbank.⁶⁶

Om misstanden tijdens het verhoor tegen te gaan onderstrepen het VN Kinderrechtencomité, UNICEF en lokale kinder- en mensenrechtenorganisaties het belang van onafhankelijk toezicht op het verhoor.⁶⁷ Dit kan gewaarborgd worden door aanwezigheid van een advocaat en een familielid van het kind tijdens het verhoor en door het maken van een audiovisuele opname van het verhoor.⁶⁸ Audiovisuele opname van het verhoor beschermt het verhoorde kind tegen een slechte behandeling tijdens het verhoor en voorkomt een ‘welles-nietes’ discussie over wat er tijdens het verhoor is gezegd en heeft plaatsgevonden.⁶⁹ Kinder- en mensenrechtenorganisaties wijzen erop dat in de huidige militaire verordeningen geen bepaling is opgenomen die verplicht tot het audiovisueel opnemen van het verhoor van kinderen.⁷⁰

Een woordvoerder van het Israëlische leger stelde, tijdens een ontmoeting met de expertgroep, dat de meeste verhoren audiovisueel worden opgenomen. Een advocaat, met wie de expertgroep heeft gesproken, verklaarde dat er soms audio opnames worden gemaakt van een verhoor, maar voegde daaraan toe dat militaire rechters in de praktijk nooit tijd hebben om deze opnames te beluisteren, waardoor ze het bewijsoordeel alsnog uitsluitend baseren op het geschreven transcript van het verhoor. Het is voor een effectieve bescherming dan ook niet voldoende dat audio(visuele) opnames van het verhoor worden gemaakt. Het is essentieel dat de advocaat toegang heeft tot de opnames en dat de rechter gehouden is deze opnames te bekijken/beluisteren en te betrekken in het bewijsoordeel in het geval van vermoedens van geweld of andere misstanden tijdens het verhoor. Indien de opnames of andere betrouwbare informatie dit bevestigen

- 66 VN Kinderrechtencomité 2013, par. 74, aanhef en onder d.
- 67 VN Kinderrechtencomité 2007, par. 58; UNICEF 2013, p. 11; DCI 2013, p. 11; No Legal Frontiers 2011. Zie ook: Britse onderzoeksdelegatie 2012, p. 20.
- 68 UNICEF 2013, p. 11; DCI 2013, p. 11.
- 69 UNICEF 2013, p. 11; DCI 2013, p. 11.
- 70 DCI 2013, p. 3; No Legal Frontiers 2011.

dient belastende informatie die uit dit verhoor voortvloeit als bewijs te worden uitgesloten.⁷¹

Tot slot verdient aandacht dat de expertgroep gedurende het verblijf op de Westelijke Jordaanoever informatie heeft ontvangen die er op wijst dat Palestijnse kinderen tijdens het verhoor niet alleen onder druk worden gezet om een bekentenis of verklaring af te leggen in een concrete zaak, maar soms ook om als informant voor het Israëlische leger te gaan fungeren.⁷² Volgens vertegenwoordigers van kinder- en mensenrechtenorganisaties, met wie de expertgroep heeft gesproken, heeft de praktijk van het werven van informanten grote gevolgen voor het onderlinge vertrouwen binnen de Palestijnse gemeenschap. Zodra binnen de gemeenschap het vermoeden bestaat dat een kind als informant fungeert voor het Israëlische leger zal hij mogelijk worden bestempeld als “collaborateur”, hetgeen er zelfs toe kan leiden dat het kind en zijn familie worden verstoten door de lokale gemeenschap (en daardoor worden gedwongen om te verhuizen).

3.4 VOORARREST

Op basis van de recente rapporten en de informatie die de expertgroep ontving moet worden geconstateerd dat het voorarrest van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten niet met terughoudendheid wordt toegepast. Weinig kinderen die worden vervolgd mogen hun proces in vrijheid afwachten. Ook zijn er nauwelijks alternatieven voor voorarrest voorhanden.

Wel hebben de Israëlische militaire autoriteiten recentelijk de duur van de periode waarin gearresteerde Palestijnse kinderen zonder rechterlijke toetsing kunnen worden vastgehouden verkort. Sinds april 2013 mogen twaalf- en dertienjarigen na arrestatie niet langer dan 24 uur in voorarrest verblijven zonder een rechterlijke toetsing van de rechtmatigheid daarvan. Veertien- en vijftienjarigen moeten tegenwoordig binnen 48 uur aan een rechter worden

- 71 Zie ook: DCI 2013, p. 11.
- 72 Zie onder meer: YMCA & Save the Children Sweden 2012, p. 50.

voorgeleid.⁷³ Voorheen gold voor alle Palestijnse minderjarigen die door de Israëlische militaire autoriteiten gearresteerd waren een voorgeleidingstermijn van 96 uur.⁷⁴ Deze termijn geldt thans nog steeds voor zestien- en zeventienjarigen.

Vanuit kinderrechtenperspectief kan het verkorten van de voorgeleidingstermijn door de Israëlische militaire autoriteiten als een positieve ontwikkeling worden beschouwd. Diverse vertegenwoordigers van kinder- en mensenrechtenorganisaties waarmee de expertgroep heeft gesproken wezen er echter op dat het verkorten van deze termijnen een relatief eenvoudige en vooral symbolische tegemoetkoming is aan internationale kritiek over de gebrekkige naleving van kinderrechten door de Israëlische militaire rechtbanken. Met deze wijzigingen worden de meest ernstige kinderrechtschendingen niet aangepakt. Deze vinden namelijk plaats binnen de eerste 24 tot 48 uur; tijdens de arrestatie, het transport en het verhoor van het kind.⁷⁵

Overigens wijst het VN Kinderrechtencomité er op dat een voorgeleidingstermijn van 96 uur ook voor zestien- en zeventienjarigen veel te lang is.⁷⁶ Het Comité beveelt Israël uitdrukkelijk aan te waarborgen dat alle minderjarigen die van hun vrijheid zijn beroofd binnen 24 uur voor de eerste maal voor een rechter worden gebracht.⁷⁷

Uit diverse rapporten van kinder- en mensenrechtenorganisaties is af te leiden dat een rechterlijke toetsing van het voorarrest er in de praktijk niet vaak toe leidt dat Palestijnse kinderen hun proces in (voorwaardelijke) vrijheid mogen afwachten. De overgrote meerderheid van de kinderen wordt invrijheidstelling op borgtocht ontzegd en hangende hun proces in voorarrest gehouden.⁷⁸ Behalve de borgsom zijn er

binnen het Israëlische militaire rechtssysteem in de Westelijke Jordaanoever niet of nauwelijks alternatieven voor voorarrest van kinderen ontwikkeld.

Het VN Kinderrechtencomité en UNICEF hebben vastgesteld dat deze praktijk op gespannen voet staat met het kinderrechterlijke uitgangspunt dat vrijheidsbeneming van minderjarigen, zeker als het voorarrest gedurende het proces betreft, slechts als uiterste middel en voor de kortst mogelijke duur mag worden toegepast.⁷⁹

3.5 BERECHTING

3.5.1 De militaire jeugdrechtbank

In 2009 hebben de Israëlische militaire autoriteiten de militaire jeugdrechtbank opgericht, met speciale waarborgen voor de berechting van kinderen jonger dan zestien jaar. De Israëlische militaire jeugdrechtbank wordt beschouwd als de eerste en enige militaire jeugdrechtbank ter wereld.⁸⁰ Sinds 2011 is de minimumleeftijd voor volwassenheid verhoogd van zestien naar achttien jaar, waardoor ook zestien- en zeventienjarigen binnen de competentie van de jeugdrechtbank vallen.⁸¹ Hierbij moet worden opgemerkt dat voor zestien- en zeventienjarigen nog wel het reguliere sanctiestelsel van toepassing is, waardoor zij nog steeds dezelfde straffen kunnen krijgen als volwassenen.⁸²

DCI en UNICEF plaatsen kritische kanttekeningen bij het functioneren van de militaire jeugdrechtbank. Zij wijzen er allereerst op dat de militaire jeugdrechtbank feitelijk weinig verschilt van de militaire rechtbank voor volwassenen. Zo wordt gebruik gemaakt van dezelfde faciliteiten en is ook het

gesteld. Eerder rapporteerde DCI (2011) dat in 87,5% van 164 zaken invrijheidstelling op borgtocht werd geweigerd.

79 Vgl. Artikel 37, aanhef en onder b IVRK. Zie: VN Kinderrechtencomité 2013, par 74, aanhef en onder c, en UNICEF 2013, p. 12-13. Zie ook: VN Kinderrechtencomité 2007, par. 80.

80 UNICEF 2013, p. 7.

81 'The Military Courts Unit (Judea and Samaria)', updated April 2013 (dit document werd ter beschikking gesteld van de expertgroep tijdens hun bezoek aan de militaire rechtbank in Ofer op 27 november 2013), p. 3.

82 UNICEF 2013, p. 8; DCI 2013, p. 4.

personeel niet anders dan in de reguliere militaire rechtbank.⁸³ Dit komt overeen met de observaties van de expertgroep tijdens het bezoek aan de militaire rechtbank in Ofer, alwaar de jeugdzittingen plaatsvinden in barakken in hetzelfde zwaar beveiligde militaire complex als waar de zittingen met volwassenen plaatsvinden en waar het personeel gekleed is in legeruniformen. Ook zijn door UNICEF zorgen geuit over de waarborgen van een 'kindspecifieke' en/of 'kindvriendelijke' rechtsgang voor minderjarigen in de huidige militaire verordeningen. Zo kan de reguliere militaire rechtbank, zij het in bijzondere gevallen, een zaak tegen minderjarigen behandelen "als ware zij een jeugdrechtbank". Dit doet geen recht aan de "passende training" die militaire rechters volgens diezelfde verordening moeten krijgen om jeugdzaken te mogen behandelen. Ook blijft de verordening ruimte bieden om, "indien niet anders mogelijk", kinderen in dezelfde ruimte als volwassenen te berechten en om kinderen samen met volwassenen van en naar de rechtbank te vervoeren.⁸⁴

Tot voor kort waren zittingen waarin wordt beslist over (het voortduren van) het voorarrest, dan wel het op borgtocht vrijlaten van minderjarige verdachten, uitdrukkelijk uitgesloten van de jeugdrechtbank.⁸⁵ Voor deze zittingen was de reguliere militaire rechtbank bevoegd. Sinds juni 2013 is hier volgens de Israëlische militaire autoriteiten verandering in gekomen. Op basis van een mondelinge overeenkomst tussen militaire rechters en aanklagers zouden deze zittingen voor kinderen thans gescheiden van volwassenen moeten plaatsvinden.⁸⁶ Dit is echter niet in een verordening vastgelegd. Ook heeft UNICEF erop gewezen dat voor beslissingen over het op borgtocht vrijlaten van minderjarige verdachten nog steeds dezelfde richtlijnen gelden als voor volwassenen.⁸⁷

83 UNICEF 2013, p. 6; DCI 2013, p. 4.

84 UNICEF 2013, p. 7.

85 Ibid.

86 UNICEF 2013(b).

87 UNICEF 2013, p. 7.

3.5.2 Onderhandelen over schuld en straf

De expertgroep heeft vernomen dat vrijwel alle zaken in de militaire jeugdrechtbank worden afgedaan door middel van zogenaamde 'plea bargains'.⁸⁸ Dit houdt in dat het kind schuld bekent in ruil voor een lagere straf. Veelal betreft het een vrijheidsstraf gelijk aan de duur van het tot dan toe uitgezeten voorarrest, waardoor het kind in ruil voor een bekentenis na de veroordeling direct in vrijheid wordt gesteld.⁸⁹

Een advocaat, met wie de expertgroep tijdens het bezoek aan de militaire rechtbank heeft gesproken, legt uit dat het in de praktijk zoveel tijd kost om een zaak te winnen – "om de onschuld van een cliënt te bewijzen" – dat een bekentenis leidt tot eerder vrijkomen dan wanneer het kind blijft ontkennen en de uitkomst van zijn zaak in voorarrest moet afwachten. Om deze reden adviseren advocaten de kinderen die zij bijstaan vaak om te bekennen. Ondanks dat kinderen hiermee in feite afstand doen van hun recht op een eerlijk proces, is het volgens de betreffende advocaat vaak toch in het belang van het kind om te bekennen en een 'deal' te sluiten. De kinderen en hun ouders willen dit vaak zelf ook, want ze willen een zo spoedig mogelijke invrijheidstelling.⁹⁰

Voorts heeft de expertgroep ervan kennis genomen dat 'plea bargains' in de praktijk ook vaak neerkomen op onderhandelingen over de strafmaat tussen advocaat en aanklager. Gelet op het grote aantal bekentenissen en belastende verklaringen tijdens de eerste verhoren, speelt de bewijsvraag in veel zaken nauwelijks een rol. De rechter hoeft in deze zaken in feite alleen de straf vast te stellen.

88 B'Tselem (2011, p. 52) constateerde, op basis van data aangeleverd door het Israëlische leger, dat 97% van 642 zaken door middel van een plea bargain werd afgedaan. No Legal Frontiers (2011) rapporteerde dat 98% van de 71 door hen onderzochte zaken werd afgedaan middels een plea bargain. Uit de jaarcijfers van de Israëlische militaire rechtbank over 2010 bleek dat 99,14% van alle zaken – zowel volwassenen als jeugd – die in dat jaar voor de militaire rechtbank werden gebracht werd afgedaan door middel van een plea bargain. Zie: Addameer 2011; Haaretz 2011.

89 B'Tselem 2011, p. 52.

90 Een Britse onderzoeksdelegatie (2012, p. 22) heeft hetzelfde geconstateerd.

Een advocaat, met wie de expertgroep heeft gesproken, legt uit dat deze straf in de praktijk vaak voortkomt uit onderhandelingen tussen advocaat en aanklager. De rechtbank en de aanklager hebben, gelet op het grote aantal zaken, belang bij een snelle en efficiënte afdoening van de zaak en de advocaat bij een zo kort mogelijke straf voor zijn cliënt. Vaak wordt voorafgaand aan de zitting een deal gesloten over de straf. Een zitting betreft volgens deze advocaat vaak niet meer dan een rechterlijke bevestiging van een dergelijke deal, behalve als de rechter meent dat de straf hoger zou moeten uitvallen.

Er lijkt dus sprake te zijn van een praktijk waarin onderhandelen over schuld en straf de basis vormt voor de berechting en bestraffing van kinderen. Een vertegenwoordiger van de Palestinian Prisoners Society maakte, tijdens een gesprek met de expertgroep, een vergelijking tussen de Israëlische militaire rechtbank en de dagelijkse groentemarkt, waar ook op basis van onderhandelingen deals worden gesloten.

De expertgroep constateert dat deze praktijk van onderhandelen over schuld en straf niet in lijn is met het recht op een eerlijk proces, zoals dit door het IVRK wordt voorgeschreven.⁹¹ Dit blijkt ook uit de aanbeveling van het VN Kinderrechtencomité aan de Israëlische autoriteiten om ervoor zorg te dragen dat veroordelingen van kinderen door de militaire jeugdrechtbank niet uitsluitend worden gebaseerd op bekentenissen.⁹²

3.5.3 Bestrafing

Het veroordelingspercentage van de Israëlische militaire jeugdrechtbank is enorm hoog. DCI kwam, op basis van een sample van 89 kinderen die in 2012 zijn vervolgd bij de militaire jeugdrechtbank, tot een veroordelingspercentage van 98%.⁹³ No Legal Frontiers rapporteerde op basis van 71 bestudeerde

zaken zelfs een veroordelingspercentage van 100%.⁹⁴ Uit de jaarcijfers van de Israëlische militaire rechtbank over 2010 bleek een veroordelingspercentage van 99,74%.⁹⁵ Dit hoge veroordelingspercentage kan uiteraard niet los kan worden gezien van de hierboven beschreven praktijk van de 'plea bargains'.

Bij een veroordeling van een kind door de militaire jeugdrechtbank wordt in de meeste gevallen een gevangenisstraf opgelegd, vaak in combinatie met een geldboete.⁹⁶ Op grond van militaire verordeningen bedraagt de maximale gevangenisstraf voor twaalf- en dertienjarigen zes maanden.⁹⁷ Voor veertien- en vijftienjarigen is dit twaalf maanden, tenzij het een misdrijf betreft waarop een maximale gevangenisstraf van vijf jaar of meer is gesteld.⁹⁸ In dat geval geldt voor deze leeftijdsgroep het sanctierecht voor volwassenen. Voor zestien- en zeventienjarigen gelden in alle gevallen dezelfde sancties als voor volwassenen.⁹⁹

Het meest voorkomende delict waarvoor Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire jeugdrechtbank worden veroordeeld is het gooien van stenen richting objecten, personen of voertuigen. Op grond van een militaire verordening kan een persoon die een steen gooit "op een wijze die mogelijk het verkeer op een verkeersweg schade toebrengt", dan wel richting een object of persoon met de intentie om schade toe te brengen, een maximale gevangenisstraf van tien jaar krijgen opgelegd.¹⁰⁰

94 Het betrof een studie van 71 zaken die tussen april 2010 en maart 2011 zijn behandeld bij de militaire jeugdrechtbank in Ofer. Zie: No Legal Frontiers 2011.

95 Zie: Addameer 2011; Haaretz 2011. Dit betrof het veroordelingspercentage over alle zaken – zowel volwassenen als jeugd – die in 2010 voor de Israëlische militaire rechtbank zijn gebracht.

96 No Legal Frontiers (2011) constateerde op basis van een sample van 71 jeugdzaken dat in 98% een gevangenisstraf werd opgelegd. In 96% van de zaken werd tevens een geldboete opgelegd, die zou worden vervangen door een verlenging van de gevangenisstraf indien deze niet zou worden betaald.

97 Militaire verordening nr. 1651, sectie 168(B).

98 Militaire verordening nr. 1651, sectie 168(C).

99 UNICEF 2013, p. 8.

100 Militaire verordening nr. 1651, sectie 212(1) en (2).

Indien het doelwit een bewegend voertuig betreft, bedraagt de maximale gevangenisstraf zelfs twintig jaar.¹⁰¹ Het feit dat op 'stenengooien' een maximale gevangenisstraf van meer dan vijf jaar is gesteld betekent dat in de praktijk voor veel veertien- en vijftienjarigen die in de militaire jeugdbank worden berecht dezelfde strafmaxima gelden als voor volwassenen. Het is op basis van de huidige militaire wetgeving dus mogelijk dat veertien- en vijftienjarigen die worden veroordeeld wegens het gooien van stenen een gevangenisstraf van tien of zelfs twintig jaar krijgen opgelegd. Dit lijkt in de praktijk echter niet te gebeuren. Doorgaans variëren de gevangenisstraffen waartoe kinderen worden veroordeeld wegens het gooien van stenen tussen twee weken en tien maanden.¹⁰²

Het VN Kinderrechtencomité heeft de Israëlische autoriteiten dringend verzocht om de wetgeving waardoor Palestijnse kinderen vanwege het gooien van stenen tot twintig jaar gevangenisstraf kunnen worden veroordeeld te herzien. Ook heeft het Comité Israël opgeroepen tot invrijheidstelling van kinderen die op basis van deze bepalingen tot een (langdurige) gevangenisstraf zijn veroordeeld.¹⁰³

3.6 TENUITVOERLEGGING VAN MILITAIRE DETENTIE

Vrijheidsstraffen die door de Israëlische militaire jeugdrechtbank worden opgelegd, alsook het daaraan voorafgaande voorarrest, worden doorgaans tenuitvoergelegd in gevangenschappen die worden beheerd door de Israëlische Gevangenis Dienst (Israeli Prison Service).¹⁰⁴ Twee van de drie gevangenschappen waar de meeste Palestijnse kinderen worden gedetineerd zijn gevestigd op Israëlisch grondgebied.¹⁰⁵

101 Militaire verordening nr. 1651, sectie 212(3).

102 DCI 2011. In zaken die door middel van plea bargaining zijn afgedaan is de duur van de opgelegde gevangenisstraf vaak gelijk aan de tijd die het kind reeds in voorarrest heeft doorgebracht. Zie: B'Tselem 2011.

103 VN Kinderrechtencomité 2013, par. 74, aanhef en onder a.

104 Dit betreffen de gevangenschappen in Ofer, Megiddo en Rimonim. Zie: B'Tselem 2011, p. 56 e.v. Zie ook: UNICEF 2013, p. 13.

105 UNICEF 2013, p. 13. De gevangenschappen in Megiddo en

Zowel het VN Kinderrechtencomité als UNICEF wijzen erop dat het overbrengen van Palestijnse kinderen naar gevangenschappen in Israël strijdig is met artikel 76 van de Vierde Geneefse Conventie.¹⁰⁶ Deze bepaling waarborgt dat personen die, in een situatie van bezetting, op verdenking van een strafbaar feit gevangen worden genomen door de 'Bezettende Macht', het recht hebben om het voorarrest en de eventueel daarop volgende vrijheidsstraf uit te zitten in een gevangenis in hun eigen (bezette) land of gebied.

Een praktische implicatie van het detineren van Palestijnse kinderen in gevangenschappen in Israël is dat bezoek door ouders of andere familieleden vaak niet of nauwelijks mogelijk is.¹⁰⁷ De belangrijkste reden hiervoor is gelegen in de restricties die gelden voor Palestijnen met een ID-kaart van de Westelijke Jordaanoever om naar en binnen Israël te reizen en de lange duur van de procedures om hiervoor een vergunning te krijgen.¹⁰⁸ Verschillende Palestijnse kinderen, met wie de expertgroep heeft gesproken, verklaarden dat zij gedurende hun detentie soms maandenlang geen contact hebben gehad met hun ouders. UNICEF wijst erop dat kinderen in detentie op grond van het IVRK het recht hebben om contact te onderhouden met hun familie door middel van correspondentie en bezoeken.¹⁰⁹

De expertgroep heeft van de Israëlische autoriteiten, ondanks herhaaldelijke verzoeken daartoe, geen toestemming gekregen om een gevangenis te bezoeken.

Rimonim liggen in Israël. De mensenrechtenorganisatie Military Court Watch wijst er in diens nieuwsbrief van januari 2014 op dat van de 154 Palestijnse kinderen die eind december 2013 gedetineerd waren in Israëlische gevangenschappen, 49% verbleef in een gevangenis op Israëlisch grondgebied. Uit een sample van DCI (2012) volgde dat 63% van de 311 door hen ondervraagde Palestijnse kinderen heeft verklaard gedetineerd te zijn geweest in een gevangenis op Israëlisch grondgebied.

106 VN Kinderrechtencomité 2013, par. 73, aanhef en onder g; UNICEF 2013, p. 13.

107 UNICEF 2013, p. 13; DCI 2013, p. 9; B'Tselem 2011, p. 61-62.

108 UNICEF 2013, p. 13.

109 Vgl. artikel 37, aanhef en onder c IVRK.

Wel heeft de expertgroep met Palestijnse kinderen gesproken over hun verblijf in een Israëlische gevangenis. Het beeld dat uit deze gesprekken naar voren komt is dat gedetineerde kinderen een cel delen met ongeveer negen andere kinderen; dat er nauwelijks communicatie is tussen het Israëlische gevangenispersoneel en de gedetineerde kinderen; dat de kinderen onderwijs krijgen van volwassen Palestijnse gedetineerden; dat er nauwelijks faciliteiten zijn voor sport of vermaak en dat de verveling onder de kinderen enorm is.¹¹⁰

Uit de Israëlische militaire verordeningen volgt dat minderjarigen in gevangenissen gescheiden moeten verblijven van volwassen gedetineerden.¹¹¹ Dit voorschift lijkt in de praktijk doorgaans te worden nageleefd door kinderen in de gevangenis op aparte afdelingen te plaatsen, gescheiden van volwassenen. Niettemin rapporteren kinder- en mensenrechtenorganisaties dat er wel degelijk gevallen bekend zijn

¹¹⁰ Zie ook: B'Tselem 2011, p. 56 e.v.

¹¹¹ Militaire verordening nr. 1651, sectie 149.

waarin Palestijnse kinderen samen met volwassen gedetineerden in een cel zijn geplaatst.¹¹²

Op de scheiding tussen minderjarige en volwassen gedetineerden lijkt een algemene uitzondering te worden gemaakt voor het verzorgen van onderwijs. De expertgroep heeft tijdens gesprekken met Palestijnse kinderen, advocaten en vertegenwoordigers van kinder- en mensenrechtenorganisaties kennis genomen van de ogenschijnlijk vaste praktijk dat Palestijnse kinderen in Israëlische gevangenissen geen officieel curriculum volgen, maar onderwijs krijgen van volwassen Palestijnse gedetineerden. Het is de expertgroep kenbaar gemaakt dat aan deze praktijk een overeenkomst tussen de Israëlische en Palestijnse autoriteiten ten grondslag ligt.¹¹³

¹¹² DCI 2013, p. 2; B'Tselem 2011, p. 58-60; DCI 2011, p. 3. Zie ook: Britse onderzoeksdelegatie 2012, p. 27.

¹¹³ Vanuit het Palestijnse perspectief lijkt het achterliggende idee van deze overeenkomst te zijn dat deze volwassen Palestijnse gedetineerden als een mentor kunnen fungeren voor Palestijnse kinderen in Israëlische gevangenissen. Zie: B'Tselem 2011, p. 59-60.

Duidelijk is in elk geval dat het onderwijs van Palestijnse kinderen in Israëlische gevangenissen te wensen overlaat. Zo verklaarde een aantal kinderen, met wie de expertgroep heeft gesproken, dat zij gedurende hun verblijf in een Israëlische gevangenis slechts anderhalf uur per dag onderwijs kregen en uitsluitend geschoold werden in Arabisch en wiskunde. Ook verklaarden zij dat alle kinderen hetzelfde onderwijs krijgen, ongeacht leeftijd en niveau. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat uit een rapport van de Israëlische mensenrechtenorganisatie B'Tselem volgt dat er, voor wat betreft het systeem en de kwaliteit van het onderwijs, grote verschillen lijken te bestaan tussen de gevangenissen.¹¹⁴ Het VN Kinderrechtencomité dringt er bij Israël op aan om te waarborgen dat alle door de Israëlische militaire autoriteiten gedetineerde Palestijnse kinderen verblijven in gevangenissen of inrichtingen die zijn gelegen in de Bezette Palestijnse Gebieden. Ook moet ervoor zorg worden gedragen dat deze kinderen gescheiden verblijven van volwassen gedetineerden, onder passende omstandigheden en met toegang tot onderwijs.¹¹⁵

3.7 NAZORG

Het is de expertgroep duidelijk geworden dat door de Israëlische autoriteiten niet wordt voorzien in enige vorm van nazorg voor Palestijnse kinderen die na een periode in Israëlische militaire detentie in vrijheid worden gesteld. De Israëlische mensenrechtenorganisatie B'Tselem heeft gerapporteerd dat sommige kinderen bij hun vrijlating zelfs letterlijk op straat worden gezet, zonder dat hun ouders op de hoogte worden gebracht, waardoor deze kinderen zelf maar moeten zorgen dat zij thuis komen.¹¹⁶

Ook de Palestijnse Autoriteiten bieden geen adequate voorzieningen voor Palestijnse kinderen die zorg en hulp nodig hebben na hun vrijlating uit Israëlische militaire detentie.¹¹⁷

¹¹⁴ B'Tselem 2011, p. 56 e.v.

¹¹⁵ VN Kinderrechtencomité 2013, par. 74 aanhef en onder e.

¹¹⁶ B'Tselem 2011, p. 63-64. Zie ook: Britse onderzoeksdelegatie 2012, p. 28.

¹¹⁷ Save the Children Sweden & YMCA 2008, p. 50.

De nazorg van deze kinderen wordt feitelijk overgelaten aan lokale non-gouvernementele organisaties. Met name de East Jerusalem Young Men Christian's Association Rehabilitation Program (YMCA) en de Treatment and Rehabilitation Centre for Victims of Torture (TRC) hebben een voornamelijk rol als nazorgverleners.¹¹⁸ De expertgroep heeft een bezoek gebracht aan YMCA in Beit Sahour. Deze organisatie biedt een rehabilitatieprogramma – waaronder hulp met terugkeer naar school en loopbaanoriëntatie – en traumatherapie voor Palestijnse kinderen die in Israëlische militaire detentie hebben gezeten en voor hun families.¹¹⁹ De vertegenwoordiger van YMCA, met wie de expertgroep heeft gesproken, schat dat zijn organisatie ongeveer de helft van de Palestijnse kinderen die vrijkomen uit Israëlische militaire detentie bereikt.

Op basis van informatie zoals deze is verschaft door het Palestijnse Ministerie van Gevangenen Zaken, YMCA en andere kinder- en mensenrechtenorganisaties constateert de expertgroep met bezorgdheid dat een aanzienlijk deel van de Palestijnse kinderen na hun arrestatie en detentie zonder enige vorm van nazorg terugkeert in de samenleving en dat ook hun families vaak geen enkele ondersteuning krijgen.

¹¹⁸ Save the Children Sweden & YMCA 2008, p. 52-53.

¹¹⁹ Zie: Save the Children Sweden & YMCA 2012.

Foto: Karin Arts

4. DE CONTEXT: DIEPGEWORTELD CONFLICT EN LANGDURIGE BEZETTING

De praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten kunnen niet los gezien worden van hun algemene context. Deze context is er één van diepgeworteld conflict over onder meer zelfbeschikking, land en natuurlijke hulpbronnen zoals water, en van een inmiddels bijna vijftig jaar durende militaire bezetting van de Palestijnse Gebieden door Israël. Dit onderdeel van het rapport biedt een korte achtergrondschets van de situatie op de Westelijke Jordaanoever (4.1), geeft informatie over de aard en gevolgen van de bezetting, met name voor het dagelijks leven van Palestijnse kinderen (4.2) en zoomt in op de rol van de militaire rechtbank in deze context (4.3).

4.1 EEN BEKNOPT SCHETS VAN DE HISTORISCHE CONTEXT

De huidige situatie op de Westelijke Jordaanoever kan niet los worden gezien van haar historische context. Deze paragraaf beperkt zich tot een zeer kort overzicht van de meest direct relevante historische gebeurtenissen.¹²⁰

Op 27 november 1947 nam de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties een resolutie aan die strekte tot de opdeling van het grondgebied van het toenmalige Britse mandaat Palestina in een Joodse Staat, een Arabische Staat en een neutraal gebied rondom Jeruzalem.¹²¹ Onenigheid over deze verdeling deed de reeds aangevangen gevechten tussen Joodse en

Arabische inwoners van dit gebied in alle hevigheid losbarsten. Na de beëindiging van het Britse mandaat in 1948 mondde de situatie uit in de Arabisch-Israëlische Oorlog tussen de nieuwe staat Israël, die in mei 1948 middels een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring werd gesticht, en omliggende Arabische landen. Dit bloedige conflict eindigde in 1949 met een wapenstilstand, waarbij de Palestijnse Gebieden op basis van bilaterale overeenkomsten werden verdeeld tussen Israël, Jordanië (de Westelijke Jordaanoever) en Egypte (Gaza).¹²²

Na bijna twintig jaar van oplopende spanningen, veroverde Israël in 1967 tijdens de Zesdaagse Oorlog de Palestijnse Gebieden die in handen waren van Jordanië en Egypte. Israël bezette de Westelijke Jordaanoever, de Gazastrook en Oost-Jeruzalem. Nog in datzelfde jaar nam de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties een resolutie aan waarin het de Israëlische verovering van deze gebieden onrechtmatig verklaart en Israël uitdrukkelijk verzoekt om diens militaire strijdkrachten uit de bezette gebieden terug te trekken.¹²³ Israël heeft aan dit dringende verzoek, althans voor wat betreft de Westelijke Jordaanoever en Oost-Jeruzalem, tot op heden geen gehoor gegeven.

Vanaf eind jaren zeventig zijn Israëlische burgers ('kolonisten') zich gaan vestigen in nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever. Als reactie hierop werd in 1979 door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties een resolutie aangenomen waarin uitdrukkelijk wordt gesteld dat het Israëlische beleid en de praktijk van het vestigen van nederzettingen in de Bezette Palestijnse Gebieden onrechtmatig is en een serieuze belemmering vormt voor het bereiken van een duurzame vrede in het Midden Oosten.¹²⁴

Hoewel van meet af aan sprake is geweest van Palestijns verzet tegen de Israëlische bezetting, volgde tussen 1987 en 1993 een periode van intensief Palestijns verzet (de 'Eerste Intifada'), waartegen het Israëlische leger keihard optrad. Hierbij vielen

zowel aan Palestijnse als Israëlische zijde slachtoffers. Deze periode van grootschalig en actief verzet eindigde (tijdelijk) met het sluiten van de Oslo Akkoorden, waarbij de Palestijnse Autoriteiten het dagelijks bestuur kreeg over delen van de Westelijke Jordaanoever, maar de Israëlische bezetting onveranderd bleef. Een aantal jaren later laaide het geweld echter weer in alle hevigheid op tijdens de 'Tweede Intifada' (2000-2005).

Sinds de Tweede Intifada zijn de Israëlische 'veiligheidsmaatregelen' ten aanzien van Palestijnen verder opgevoerd, hetgeen een diepgaande invloed heeft op het dagelijks leven van miljoenen Palestijnse burgers (zie de navolgende paragraaf 4.2). De populatie Israëlische kolonisten in de Bezette Palestijnse Gebieden op de Westelijke Jordaanoever is blijven groeien en het Israëlische leger is er nog altijd prominent aanwezig. De gevolgen van de inmiddels bijna vijftig jaar voortdurende Israëlische bezetting zijn ook anno 2014 dagelijks voelbaar voor Palestijnse kinderen die daar opgroeien.

4.2 DE DAGELIJKE REALITEIT VOOR PALESTIJNSE KINDEREN OP DE WESTELIJKE JORDAANOEVER

Door de jaren heen heeft Israël het steeds moeilijker gemaakt voor Palestijnen om zich vrij te kunnen verplaatsen binnen de Bezette Palestijnse Gebieden op de Westelijke Jordaanoever en om deze gebieden te verlaten, dan wel er naar toe terug te keren. Al lange tijd wordt de bewegingsvrijheid van Palestijnen ernstig ingeperkt door middel van een uitgebreid systeem van identiteitskaarten en vergunningen die vereist zijn om ergens aanwezig te mogen zijn of om van de ene locatie naar de ander te reizen. Dit heeft ook grote gevolgen voor Palestijnse kinderen. Zo kunnen zieke of gewonde Palestijnse kinderen zonder de daarvoor vereiste vergunning niet terecht in ziekenhuizen die zich op Israëlisch grondgebied bevinden. Een ander, eerder aangehaald voorbeeld is dat Palestijnse ouders vaak geen bezoeken kunnen brengen aan hun kinderen die verblijven in gevangenschappen op Israëlisch grondgebied.¹²⁵

¹²⁵ Zie paragraaf 3.6.

¹²² De hierbij getrokken grenzen worden aangeduid als de "Groene Lijn" en zijn erkend door de Verenigde Naties.

¹²³ VN Veiligheidsraad, Resolutie 242 (S/RES/242), 22 november 1967.

¹²⁴ VN Veiligheidsraad, Resolutie 446 (S/RES/446), 22 maart 1979.

Foto: Micha de Winter

Daarnaast spelen fysieke obstakels en beperkingen een grote rol in het dagelijks leven in de Bezette Palestijnse Gebieden op de Westelijke Jordaanoever, zoals de Muur, wegafsluitingen, permanente en tijdelijke militaire checkpoints, uitsluitend voor Israëlische toegankelijke verbindingswegen, alsook gebieden waarin Palestijnse of Israëlische burgers door het Israëlische leger niet worden toegelaten.¹²⁶ Deze obstakels hebben geleid tot segregatie van Israëliërs en Palestijnen, isolatie van Palestijnen en fragmentatie en opdeling van Palestijns grondgebied en maken het voor de Israëlische militaire autoriteiten steeds makkelijker om het gebied te controleren.

Tijdens het bezoek aan Hebron heeft de expertgroep voorbeelden gezien van Israëlische maatregelen om bepaalde wijken te 'steriliseren',¹²⁷ oftewel tot verboden terrein voor Palestijnen te verklaren. Dit kan zelfs inhouden dat voordeuren van Palestijnse huizen die grenzen aan een voor Palestijnen verboden verklaarde straat zijn vergrendeld door het Israëlische leger, waardoor de bewoners slechts via de achterdeur of zelfs het dak hun huis kunnen verlaten.¹²⁸ Tijdens het verblijf in Hebron heeft de expertgroep ook waargenomen dat Palestijnse kinderen op weg naar school een checkpoint, bemand door zwaar bewapende Israëlische militairen, moesten passeren en hoe zij omwegen moesten nemen om veilig hun school te bereiken. Internationale vrijwilligers waren actief aanwezig in het gebied met de intentie om deze kinderen tegen eventueel geweld te beschermen.

126 Zie: VN Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Zaken 2013(a).

127 De term 'steriliseren' wordt, volgens de voormalig Israëlisch militair van de non-gouvernementele organisatie Breaking the Silence die de expertgroep rondleidde door het centrum van Hebron, binnen het Israëlische leger gebruikt ter aanduiding van het voor Palestijnen tot verboden terrein verklaren van bepaalde gebieden.

128 Voor een korte video hierover van een Israëlische mensenrechtenorganisatie, zie <http://www.btselem.org/video/2006/11/rooftops-hebron>.

Een ander obstakel dat een grote invloed heeft op het leven van veel Palestijnse kinderen op de Westelijke Jordaanoever is de Muur die Israël sinds 2002 bouwt. Volgens Israël is de Muur noodzakelijk om haar burgers te beschermen tegen Palestijns geweld. Desalniettemin ligt deze Muur voor een groot deel niet op de internationaal erkende officiële grenslijn van 1949 (de 'Groene Lijn'), maar vooral binnen de Westelijke Jordaanoever. De Muur scheidt Palestijnse gemeenschappen fysiek van elkaar en ontzegt vele Palestijnse families toegang tot hun landbouwgronden.¹²⁹ Het Internationaal Gerechtshof heeft in 2004 bepaald dat de bouw van de Muur door Israël onrechtmatig is.¹³⁰ Niettemin wordt de bouw van de Muur nog altijd voortgezet.

Ook een realiteit is dat, zoals onder meer blijkt uit factsheets van het VN Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Zaken,¹³¹ door de jaren heen vele Palestijnse gezinnen zijn gedwongen om Oost Jeruzalem en ander Palestijns bezet gebied te verlaten, doordat hun huizen zijn gesloopt of het leven hen anderszins ernstig werd bemoeilijkt door de Israëlische autoriteiten.¹³² Tegelijkertijd bouwden vele Israëlische kolonisten een bestaan op in nederzettingen in de Bezette Palestijnse Gebieden.¹³³

129 VN Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Zaken 2013(b).

130 Internationaal Gerechtshof 2004, p. 136.

131 Zie: VN Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Zaken 2013(c).

132 Ibid.

133 Volgens de Association of International Development Agencies (AIDA), een internationaal forum van meer dan 80 internationale non-gouvernementele en non-profit organisaties die betrokken zijn bij ontwikkelingswerk en humanitaire hulp activiteiten in de Palestijnse Gebieden), die zich mede baseert op bronnen van de Verenigde Naties en de Israëlische en Palestijnse Bureaus voor de Statistiek, heeft de Israëlische kolonistenpopulatie in Palestijns gebied (inclusief Oost-Jeruzalem) zich verdubbeld sinds 1993, tot een huidig aantal van meer dan 500.000. Volgens dezelfde bron werden sinds 1993 minstens 11.000 Palestijnen gedwongen om Jeruzalem te verlaten en zijn er, ook sinds 1993, 53.000 huizen voor kolonisten gebouwd in bezet gebied en 15.000 Palestijnse huizen vernield. Zie: AIDA 2013. Zie ook: het rapport over deze kwestie van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (VN Secretaris-Generaal 2013).

Directe gewelddadige confrontaties tussen kolonisten en/of Israëlische militairen en Palestijnen komen voornamelijk voor rondom dergelijke nederzettingen en andere 'frictiepunten', zoals belangrijke delen van het alleen voor Israëliërs toegankelijke wegennet op de Westelijke Jordaanoever.

De toenemende kolonistenpopulatie in de Bezette Palestijnse Gebieden op de Westelijke Jordaanoever heeft directe implicaties voor de Israëlische militaire aanwezigheid in deze gebieden, aangezien het Israëlische leger primair is belast met het waarborgen van de veiligheid van Israëlische burgers (waaronder ook de kolonisten vallen). Dit heeft er mede toe geleid dat Israël vaak de veiligheid van haar burgers inroept als rechtvaardiging voor het opleggen van (preventieve) beperkingen ten aanzien van Palestijnen, zoals de bovengenoemde fysieke en bureaucratische beperkingen op de bewegingsvrijheid, alsook voor het harde optreden tegen Palestijnen die de 'veiligheid' van de Israëlische burgers in gevaar brengen, inclusief 'stenen gooiende' Palestijnse kinderen.

De huidige situatie op de Westelijke Jordaanoever heeft onvermijdelijk ook ernstige gevolgen voor de Palestijnse economie en het inkomensniveau van de Palestijnse inwoners van de Bezette Gebieden. Uit een in juli 2012 gepubliceerd rapport van de VN Conferentie voor Handel en Ontwikkeling volgde dat de impact van de bezetting op de Palestijnse landbouwproductie desastreus is.¹³⁴ Ook zijn de werkloosheidscijfers hoog (30% in 2010 en 26% in 2011) en worden de lonen steeds lager, waardoor de armoede onder Palestijnen in bezet gebied zich verspreid en verdiept.¹³⁵ Dit heeft vanzelfsprekend ook grote invloed op de levensstandaard van Palestijnse kinderen die opgroeien op de Westelijke Jordaanoever.

Bovenstaande omstandigheden hebben een enorm ingrijpende invloed op het dagelijks leven van Palestijnen, waaronder ook de Palestijnse kinderen. Normale zaken zoals naar school of werk gaan, familiebezoek, medische behandeling, of toegang tot eigen landbouwgrond zijn in de praktijk voor veel Palestijnen steeds moeilijker te realiseren.

134 VN Conferentie voor Handel en Ontwikkeling 2012, p. 1.

135 Ibid., p. 4-5.

De expertgroep heeft vernomen dat deze realiteit er zelfs toe kan leiden dat Palestijnse families zich gedwongen voelen om de Bezette Palestijnse Gebieden te verlaten.

4.3 DE ROL VAN DE MILITAIRE RECHTBANK

De rol van de Israëlische militaire rechtbanken op de Westelijke Jordaanoever kan niet los worden gezien van de context van de bezetting. In juni 1967 heeft Israël militair recht ingevoerd in de Bezette Palestijnse Gebieden op de Westelijke Jordaanoever. Volgens de officiële kennisgeving van het Israëlische leger was het doel van de invoering van het militaire recht 'het mogelijk maken van degelijk bestuur, veiligheid en maatschappelijke orde'.¹³⁶ Het militaire recht geeft de Israëlische militaire bevelvoerder (de 'area commander') daartoe volledige wetgevende, uitvoerende en rechterlijke bevoegdheden.¹³⁷

Sinds 1967 zijn tussen de 750.000 en 800.000 Palestijnen vervolgd door Israëlische militaire rechtbanken.¹³⁸ Terwijl de militaire verordeningen formeel van toepassing zijn op eenieder die zich bevindt op de Westelijke Jordaanoever wordt, zoals eerder aangegeven,¹³⁹ militair recht in de praktijk uitsluitend toegepast ten aanzien van Palestijnen. Israëlische burgers, waaronder ook de kolonisten, vallen in de praktijk onder het reguliere Israëlische civiele rechtssysteem, dat een veel betere rechtsbescherming kent.¹⁴⁰

De Israëlische militaire rechtbank dient primair om de 'veiligheid' van de staat Israël en haar burgers te waarborgen. Tegen deze achtergrond kan de Israëlische militaire rechtbank worden beschouwd als een instrument om de militaire controle over de Bezette Palestijnse

136 Israel Defense Force Proclamation No. 2, Regarding Law and Administration, 7 juni 1967.

137 Ibid.

138 Military Court Watch (2014) baseert dit op cijfers van de VN en de Israëlische organisatie B'Tselem.

139 Zie paragraaf 3.1.

140 Britse onderzoeksdelegatie 2012, p. 7.

Gebieden en het daarin woonachtige Palestijnse volk in stand te houden en te versterken.¹⁴¹ In een rapport van Save the Children Sweden, naar aanleiding van het met humanitaire hulp van de Europese Unie uitgevoerde East Jerusalem YMCA Rehabilitation Project 2012, wordt dit als volgt verwoord:

“The military courts in the West Bank are not intended to function as a comprehensive legal system. They must be understood as the “judicial arm” of the occupying power, which means that the emphasis lies more on security than on justice. Its purpose lies in imposing the Israeli perception of security on the Palestinian population in the occupied areas. This also explains why they lack the necessary tools to target root causes, instead only issuing punishing sentences.”¹⁴²

Een Israëlische hoogleraar internationaal recht, met wie de expertgroep heeft gesproken, maakte dit als volgt kenbaar: “Military courts are not there to do justice, but to maintain law and order.”

Gelet op de belangrijke rol van de militaire rechtbanken voor het in stand houden van de Israëlische bezetting van de Palestijnse Gebieden op de Westelijke Jordaanoever, mag niet uit het oog worden verloren dat zowel de bezetting als zodanig, de nederzettingen en een aantal specifieke andere Israëlische activiteiten in de Bezette Palestijnse Gebieden, zoals het bouwen van de Muur, door verschillende gezaghebbende internationale organen in strijd worden geacht met internationaal recht.¹⁴³ Zo hebben onder meer de Veiligheidsraad, het Internationaal Gerechtshof, het Internationale Rode Kruis, en zowel de Mensenrechtenraad als mensenrechtencomités van de Verenigde Naties zich hier uitdrukkelijk over uitgesproken.¹⁴⁴

141 YMCA & Save the Children Sweden 2012, p. 24. Zie ook: Weill 2007.

142 YMCA & Save the Children Sweden 2012, p. 24.

143 Zie bijvoorbeeld: VN Veiligheidsraad, Resolutie 242 (S/RES/242), 22 november 1967; VN Veiligheidsraad, Resolutie 446 (S/RES/446), 22 maart 1979; Internationaal Gerechtshof 2004, p. 136; Internationaal Comité van het Rode Kruis 2001; VN Mensenrechtenraad, Resolutie 19/17, 10 april 2012; VN Kinderrechtencomité 2013, para. 7.

144 Ibid.

Bovendien constateert de expertgroep dat de genoemde rol van de Israëlische militaire jeugdrechtsbank geenszins in lijn is met de doelstellingen van een kinderrechtenconforme jeugdrechtsbank, die zich zou moeten richten op rehabilitatie en herintegratie van het kind teneinde hem te begeleiden tot aanvaarding van een opbouwende rol in de samenleving.¹⁴⁵

145 Zie: artikel 40 lid 1 IVRK.

5. IS STENENGOOIEN EEN VORM VAN TERRORISME DAN WEL EEN VOORBODE DAARVAN?

5.1 STENENGOOIERS EN HET BELANG VAN HUN MOTIEVEN

Voor de meeste Palestijnse kinderen die op de Westelijke Jordaanoever door het Israëlische leger worden opgepakt geldt dat het gooien van stenen naar (voertuigen van) kolonisten of militairen de belangrijkste verdenking en uiteindelijke reden tot veroordeling is. De eerste reden die hiervoor door het Israëlische gezag wordt aangevoerd, is uiteraard dat het gooien van stenen gevaarlijk en dus verboden is. Maar de belangrijkste drijfveer voor het systematische en harde optreden tegen jeugdige verdachten van dit veronderstelde misdrijf lijkt te zijn dat het gooien van stenen een verbod is van

terrorisme: vandaag een stenengooier, morgen een suicide-bomber. In hoeverre deze ‘verbodetheorie’ daadwerkelijk klopt is echter de vraag. Voor zover de expertgroep heeft kunnen nagaan is hier in elk geval geen systematisch onderzoek naar verricht. Regelmatig wordt overigens ook het gooien van stenen zelf al een daad van terreur genoemd: stenen heten “missiles” die uitsluitend tot doel hebben mensen die de pech hebben binnen het bereik ervan te komen te verwonden of te doden.¹⁴⁶

In delen van de Israëlische publieke (en politieke) opinie wordt stenengooien gezien als een uiting van een geweldscultuur onder Palestijnen, soms zelfs als een populaire Palestijnse hobby.¹⁴⁷

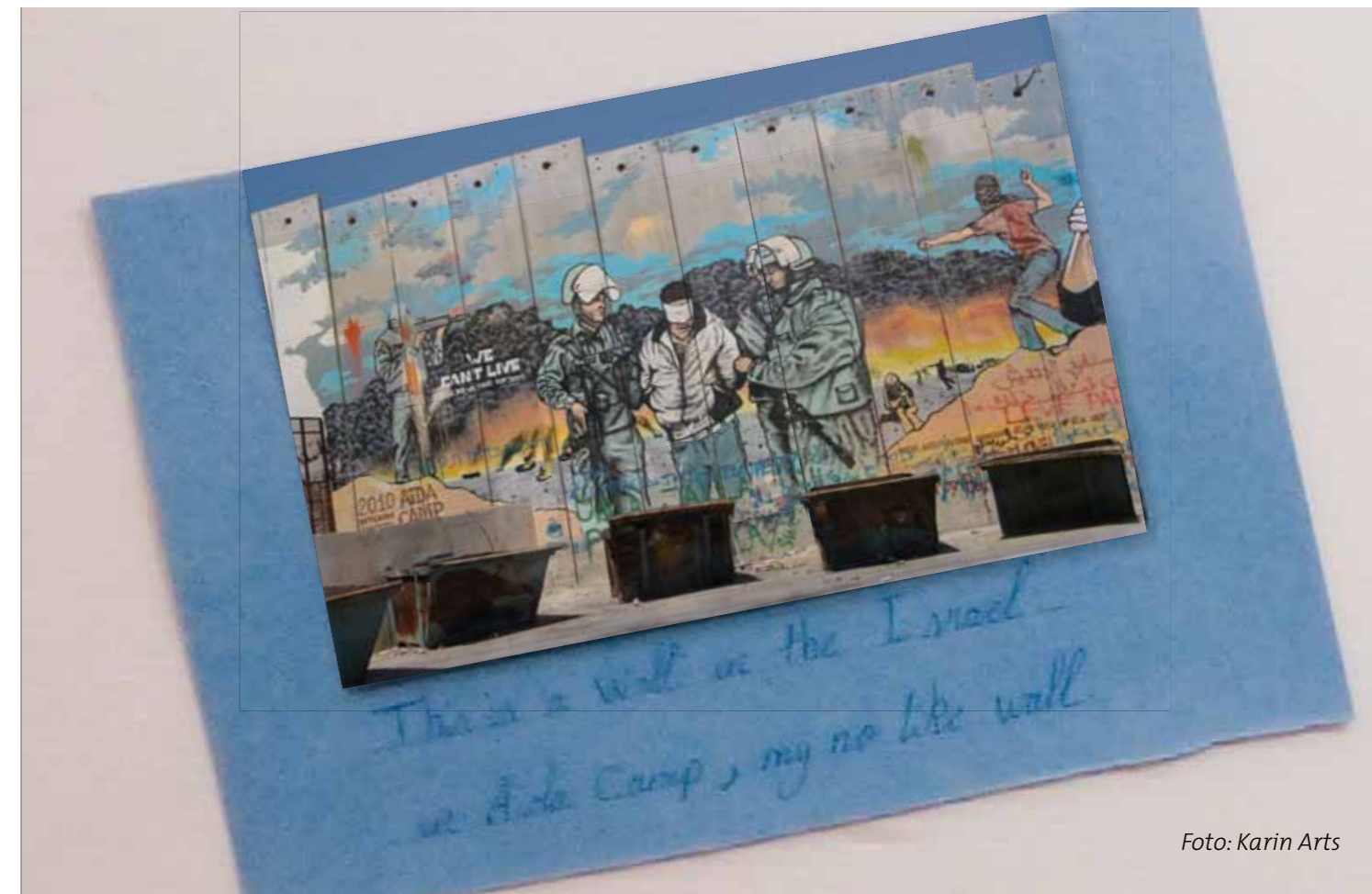

Foto: Karin Arts

“Defenders of the Palestinians may say that those who throw rocks have no other way of protesting the settlements or what they consider wrongful behaviour on the part of the Israel Defence Forces. But this ignores the fact that most of the tense encounters between the IDF and Palestinians stems from the violence that the latter habitually commit...Perhaps it would be better for the Palestinians’ quality of life and even their political aspirations if they decided to treat the Jews who live near them as human beings rather than merely enemy targets.”¹⁴⁸

Uit dit soort redeneringen spreekt de opvatting dat (a) stenengooiers nooit een legitieme reden voor hun gedrag hebben, dat (b) ze het geweld dat tegen hen wordt gebruikt dus zelf uitlokken, en dat (c) het in het eigen politieke belang van Palestijnen is om geen verzet te plegen tegen het handelen van de autoriteiten en kolonisten op de Westelijke Jordaanoever.

Er is veel wetenschappelijke literatuur die laat zien dat het erg onverstandig is om motieven van jongeren te ontkennen en hun gedrag te decontextualiseren.¹⁴⁹ Het gebruik van het woord “hobby” is een voorbeeld van die ontkenning en decontextualisering. De motieven voor het gedrag worden niet serieus genomen, en het gedrag wordt losgemaakt van de situatie waarin het ontstaat. Het labelen van dit gedrag als terrorisme, en de legitimatie die dit label biedt tot de gewelddadige aanpak die elders in dit rapport wordt beschreven, zijn daarvan een goed voorbeeld. Het gevolg hiervan is dat kinderen al van jongs af aan meekrijgen dat er geen plaats is voor hun opvattingen, belangen en frustraties. In feite is dit de beste manier om jongeren verder te radicaliseren.

5.2 VAN ZERO NAAR HERO

Uit wetenschappelijk onderzoek naar radicalisering van jeugdigen blijkt het belang van het identiteitsmotief.¹⁵⁰ Radicale jongeren willen niet alleen iets bereiken door hun deelname, maar ze willen ook tot

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Van San, Sieckelinck & De Winter 2010.

¹⁵⁰ Ibid.

een gemeenschap behoren waarin ze een zinvolle en belangrijke rol kunnen spelen. Opgroeien in omstandigheden waarin jongeren zichzelf en hun naasten genegeerd en vernederd voelen maakt deze behoefte alleen maar heftiger. De positieve sociale identiteitstheorie van Tajfel en Turner laat bijvoorbeeld zien dat alle mensen behoefte hebben aan een positieve zelf-identiteit en dat de status van de groep waartoe ze behoren hen helpt om deze identiteit te verwerven.¹⁵¹ Deze positieve associaties komen onder andere tot stand door zich af te zetten tegen anderen. Externe conflicten worden vaak opgezocht omdat deze een bijdrage leveren aan de groepsidentiteit. Een aanval op de groep wordt opgevat als een persoonlijke aanval, en vice versa. Groepen bieden dus zowel een identiteit als zelfvertrouwen. Voor jeugdigen wiens identiteit in feite tot nul gereduceerd wordt geldt dit proces in versterkte mate. Ze voeren in een groep strijd vanuit de overtuiging dat hen onrecht wordt aangedaan en dat verandering nodig is. In psychologische zin is dit ook een manier om jezelf te kunnen bewijzen ten aanzien van anderen. Het is een fundamenteel menselijke behoefte om daadwerkelijk iets te kunnen betekenen voor de gemeenschap waar je toe behoort. Anders gezegd: als kinderen en jongeren van jongs af aan massaal de boodschap krijgen dat ze een ‘zero’ zijn, dan zullen ze elke mogelijkheid die hen geboden wordt aangrijpen om een ‘hero’ te zijn.

De conclusie die hieraan verbonden moet worden, is dat het van groot belang is om de motieven, frustraties en belangen van kinderen en jongeren serieus te nemen. Dat betekent niet dat de politieke tegenstellingen plots ontkend moeten worden. Politieke tegenstellingen zijn inherent aan iedere vorm van samenleven, en zeker in de context van het Palestijns-Israëliësch conflict zijn deze diepgaand. Maar wie de tegenstellingen niet nog ernstiger wil maken dan ze al zijn en wil voorkomen dat steeds weer nieuwe generaties opgroeien in een context van vijandschap, zal zich moeten realiseren dat fundamentele tegenstellingen niet per definitie als vijandschap behoeven te worden geïnterpreteerd.

¹⁵¹ Tajfel & Turner 1986.

Het is een fundamentele fout van de Israëlische autoriteiten om het antagonisme van Palestijnse kinderen a priori als een vorm van terrorisme of een voorbode daarvan te interpreteren. Uit die opvatting vloeit de praktijk voort die we hebben kunnen waarnemen: tijdens het verhoor en het proces spelen de motieven van de kinderen geen enkele rol. Deze vorm van ontkenning, decontextualisering en vaak zelfs dehumanisering kan per definitie alleen maar leiden tot een verdere radicalisering. Op deze manier is er sprake van een selffulfilling prophecy: uit angst voor terrorisme wordt verdere radicalisering gecreëerd.

5.3 ONTREGELEND GEDRAG EN HET SERIEUS NEMEN ERVAN

Het gooien van stenen door Palestijnse kinderen en jongeren moet gezien worden als het bedrijven van ‘ontregelende politiek’.¹⁵² Dat is een vorm van ‘politiek’ die zich niet per se houdt aan geaccepteerde formele, morele en juridische regels, maar die wel een serieus te nemen uiting is van gevoelens van onrecht, vernedering en uitsluiting. Een kenmerk van zulke uitingen is dat ze meestal niet tevoren bedacht of georganiseerd zijn. Vaak vormen ze een onverwachte of onvoorspelbare reactie op allerlei disciplinerende maatregelen die juist bedoeld waren om de jeugd in het gareel te krijgen. Uiteraard is het gooien van stenen door kinderen een uiting van woede, een poging tot ‘ontwrichting’ die wordt geboren uit een gevoel van machteloosheid. Maar in de allereerste plaats is het een soms chaotische uiting van kritiek op een situatie die in alle opzichten als uiterst onrechtvaardig wordt beleefd. Die gevoelens van onrechtvaardigheid worden uiteraard exponentieel versterkt door het gewelddadige – en vanuit elk mensenrechtenperspectief onrechtvaardige – optreden tegen de kinderen door de Israëlische autoriteiten. Deze laatste zijn, met andere woorden, druk bezig om wellicht onbedoeld de volgende Intifada te creëren.

¹⁵² Kauflingreks 2013.

Vanuit een sociaal-pedagogisch en politiek perspectief is het van het allergrootste belang om jonge mensen een ‘stem’ te geven, of anders gezegd: serieus te nemen wat hen bezighoudt en raakt. Dat is voor elk kind en voor elke jongere van belang in het kader van de ontwikkeling van een sociale en persoonlijke identiteit. Maar extra van belang is dit nog eens voor een jonge generatie die opgroeit in een sfeer van sociale en politieke spanningen en het daarmee samenhangende geweld. Gedrag dat in de ogen van een deel van de Israëlische publieke opinie en de politiek verstoring, gevaarlijk en schijnbaar zinloos is kan meer extremistische en gewelddadige vormen aannemen wanneer de boodschap achter dat gedrag glashard genegeerd of zelfs ontkend wordt.

6. DE GEVOLGEN

Het slepende Israëlisch-Palestijnse conflict en de voortdurende Israëlische militaire bezetting van de Westelijke Jordaanoever hebben onmiskenbaar gevolgen voor kinderen die daar opgroeien. In dit hoofdstuk wordt hieraan specifiek aandacht besteed (6.1 en 6.2). Ook wordt uitdrukkelijk stil gestaan bij de gevolgen van de Israëlische arrestatie-, verhoor-, detentie- en berechtingspraktijken voor de betrokken Palestijnse kinderen, hun families en de gemeenschap als geheel (6.3).

6.1 GEVOLGEN VAN CONFLICT EN BEZETTING VOOR OPGROEIENDE KINDEREN

De directrice van de kleuterschool in Hebron, met wie de expertgroep heeft gesproken, heeft de kinderen in de buurt waarin haar school ligt de laatste

jaren agressiever zien worden. Volgens haar maken Palestijnse kinderen op de Westelijke Jordaanoever na de zichtbare openlijke strijd tussen Israël's en Palestina tijdens de Tweede Intifada nu al weer bijna tien jaar onzichtbaar geweld mee dat hen vormt. Zij noemde dit de "alomtegenwoordige intimiderende aanwezigheid van de militairen in het dagelijks leven van de Palestijnse gemeenschap waarbij zowel volwassenen als kinderen als potentiële terroristen tegemoet getreden en vernederd worden".

Uit onderzoek is bekend dat de directe ervaring van vernedering of het getuige zijn van vernedering van anderen (bijvoorbeeld zien dat een ouder vernederd wordt), door Palestijnse jongeren niet alleen wordt ervaren als een persoonlijk gevoel van vernedering, maar ook wordt beleefd als een sociaal proces dat onverbreekelijk samenhangt met gevoelens van verlies van waardigheid, eer en rechtvaardigheid.¹⁵³

¹⁵³ Giacamani e.a. 2007(a).

Foto: Karin Arts

Vernedering die systematisch wordt geïnduceerd door sociale, politieke-, of militaire conflicten, en oorlogsgelijke condities, vormt op zichzelf een onafhankelijke traumatische gebeurtenis, los van blootstelling aan andere gewelddadige of traumatische gebeurtenissen.¹⁵⁴ Onderzoek heeft aangetoond dat dit bij veel Palestijnse jongeren op de Westelijke Jordaanoever leidt tot beleving van geestelijke en lichamelijke gezondheidsproblemen.¹⁵⁵ Ook de bovengenoemde directrice van de kleuterschool in Hebron bevestigde dit en gaf aan dat de overgrote meerderheid van de Palestijnse kinderen in de Kashba last heeft van nachtmerries.

Palestijnse kinderen die gearresteerd worden en gevangenschap meemaken, worden individueel blootgesteld aan traumatische ervaringen. Daarnaast maken veel Palestijnse kinderen op de Westelijke Jordaanoever collectieve traumatische gebeurtenissen mee, zoals traangasaanvallen, geluidsbommen, explosies en beschietingen in hun buurt, of zijn zij er getuige van dat vrienden, buren of vreemden gewond raken. Onderzoek laat zien dat deze collectieve traumatische ervaringen, ook los van individuele traumatische ervaringen, een belangrijke voorspeller blijken voor depressieve klachten bij Palestijnse jongeren.¹⁵⁶ Kinderen die getuige zijn van militair geweld dat 'anderen' (dierbaren) wordt aangedaan lijken zelfs een groter risico te lopen op het ontwikkelen van agressief en antisociaal gedrag, dan als ze zelf direct slachtoffer zijn.¹⁵⁷

In 2008 is onderzoek gedaan naar de wijze waarop Palestijnse jongeren omgaan met de stress van de langdurige militaire bezetting.¹⁵⁸ Hieruit volgt dat de waarde van ondersteunende relaties met vrienden, leeftijdgenoten en familie hierbij essentieel is: "Hoe intens de problemen ook zijn, uiteindelijk keren we terug bij onze families want dat is alles wat we hebben".¹⁵⁹ Daarnaast lijken veel Palestijnse jongeren ernaar te streven om het dagelijks leven zo normaal mogelijk te houden om daar structuur en stabiliteit aan te ontlenuen: huiswerk

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Giacaman e.a. 2007(b).

¹⁵⁷ Qouta e.a. 2008.

¹⁵⁸ Nguyen-Gillham e.a. 2008.

¹⁵⁹ Internationaal erkend onderzoek geeft al decennialang aan dat het bieden van positieve ondersteuning door ouders aan hun kinderen tijdens en na ernstige tegenslagen van welk aard dan ook, van wezenlijk belang is om hen hiervan te helpen herstellen. Zie: Thompson, Flood & Goodvin 2006.

maken en huishoudelijke klusjes doen, televisie kijken, met vrienden rondhangen en familie en bekenden bezoeken. Tegen de achtergrond van de bezetting is politieke betrokkenheid en activisme voor sommige Palestijnse jongeren 'a way of life'. Daar kan ook het stenen gooien naar Israëlische soldaten en militaire jeeps of het deelnemen aan demonstraties en protesten op straat onder vallen. Daarnaast lijkt ook onderwijs voor Palestijnse jongeren een vitale rol te spelen bij het onderhouden en vormen van een politieke identiteit: "Scholing is een manier van vechten. Scholing betekent alles. Dat is ons wapen".¹⁶⁰ Jongeren blijken aldus in staat om hun ontwikkeling welbewust in eigen hand te nemen, ook in tijden van ernstige tegenslagen.

Niettemin wil de expertgroep benadrukken dat de adolescentie een kritieke fase vormt in de ontwikkeling van de jongere, waarbij hij de wereld gaat ontdekken, zijn plaats daarin gaat zoeken en keuzes gaat maken voor zijn toekomst. De adolescent die onder de omstandigheden van een chronisch sociaal-politiek conflict opgroeit, ondergaat hiervan een sterke invloed op zijn identiteitsontwikkeling en op zijn blik naar de toekomst. Dit geldt ook voor de jeugd in Israël. Ook zij ondervinden directe gevolgen van het voortdurende politieke en gewapende conflict. Zij groeien op in een land dat zich door vijanden omringd waant, waardoor de dreiging van gewelddadige aanslagen constant aanwezig wordt geacht. Bovendien groeien Israëlische kinderen op met de wetenschap dat zij na hun 18e verjaardag gedurende een aantal jaren hun actieve militaire dienstplicht zullen moeten vervullen in (voor hen) 'vijandelijk gebied', zoals de Westelijke Jordaanoever.

De zorgen over het welzijn en de toekomst van beide groepen kinderen (Israëlis en Palestijnen), de toekomstige generatie, zijn onder meer tot uitdrukking gebracht in onderzoek naar het effect van het conflict op beider welbevinden.¹⁶¹ Ook het VN Kinderrechtencomité heeft zich hier in 2013 uitdrukkelijk over uitgesproken.¹⁶²

¹⁶⁰ Nguyen-Gillham e.a. 2008.

¹⁶¹ Zie onder meer: Dubow e.a. 2012 en Harel-Fisch e.a. 2010.

¹⁶² VN Kinderrechtencomité 2013, par. 7.

6.2 Dehumanisering van 'de ander'

Het reeds decennia voortdurende conflict en de huidige situatie op de Westelijke Jordaanoever leiden, zowel aan de Israëliische als Palestijnse zijde, tot omstandigheden waarin dehumanisering van 'de ander' eenvoudig plaats kan vinden, zo niet onvermijdelijk is.

Veel jonge Israëli groeien op met het beeld van Palestijnen als 'de vijand'. Een voormalig Israëliisch militair vertelde, tijdens een gesprek met de expertgroep, dat hij voorafgaand aan zijn dienstplicht de Palestijnen uitsluitend kende via de Israëliische media die hoofdzakelijk aandacht besteden aan Palestijnse aanslagen en geweldsdaden. Veel Israëli hebben geen enkele weet van de leefomstandigheden van de Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever. Ook verklaarde deze voormalig Israëliisch militair dat jonge Israëli, tijdens de militaire training voorafgaand aan hun dienstplicht, worden gedruild om Palestijnen, inclusief Palestijnse kinderen, als vijand en potentiële terrorist te zien en om geweld tegen hen niet te schuwen. Dit kan eveneens worden afgeleid uit verklaringen van andere voormalig Israëliische soldaten die zijn verzameld en gebundeld in de rapporten van de Israëliische non-gouvernementele organisatie Breaking the Silence.¹⁶³

Tegelijkertijd groeien veel Palestijnse kinderen op met het beeld van Israëli als 'de vijand'. Dit beeld wordt onvermijdelijk versterkt doordat Palestijnse kinderen op de Westelijke Jordaanoever dagelijks in contact komen met 'de bezetter'. Een kleuterjuf in Hebron, met wie de expertgroep heeft gesproken, stelde treffend dat veel Palestijnse kinderen nog nooit een Israëli zonder wapen hebben gezien. De kinderen zien uitsluitend militairen en gewapende kolonisten. Dit uit zich, volgens de kleuterjuf, bijvoorbeeld in het feit dat veel jonge Palestijnse kinderen tekeningen maken van militairen en legervoertuigen en 'oorlogje' naspelen. Hiervan zag de expertgroep tijdens het bezoek aan een school in het Aida vluchtelingenkamp in Bethlehem enkele concrete voorbeelden.

De expertgroep constateert dan ook met bezorgdheid dat het voortdurende conflict en de huidige situatie in de Bezette Palestijnse Gebieden bijdraagt aan een neerwaartse spiraal van wederzijdse dehumanisering die mogelijk van generatie op generatie wordt overgedragen.

6.3 GEVOLGEN VAN ARRESTATIE-VERHOOR-, DETENTIE- EN BERECHTINGSPRAKTIJKEN

6.3.1 Gevolgen voor de kinderen

De in hoofdstuk 3 beschreven praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëliische militaire autoriteiten op de Westelijke Jordaanoever heeft welhaast onvermijdelijk zeer negatieve effecten op het fysieke, psychische en emotionele welzijn van de betrokken kinderen, zowel op de korte als lange termijn.

In 2012 hebben de non-gouvernementele kindervrijheidsorganisaties YMCA en Save the Children Sweden een rapport gepubliceerd over de impact van deze praktijken op de betrokken Palestijnse kinderen.¹⁶⁴ Op basis van diepte-interviews en focus-groep interviews met ex-gedeteneerde Palestijnse kinderen wordt een zorgelijk beeld geschetst van de zichtbare en onzichtbare gevolgen van de arrestatie en gevangenschap voor het welzijn en de ontwikkeling van deze kinderen.¹⁶⁵

Verschillende kinderen hebben verklaard dat zij de nachtelijke arrestatie door de overmacht aan gewapende militairen en de herinneringen hierbij aan de angst, het geschreeuw en de hulpeloosheid van hun ouders, broertjes en zusjes het ergste vonden. Ongeacht de duur van de daarop volgende detentie, vormt de arrestatie voor veel kinderen hun naaste herbeleving.¹⁶⁶ Dit werd door een vertegenwoordiger van het rehabilitatieprogramma van de YMCA bevestigd tijdens een gesprek met de expertgroep.

¹⁶⁴ YMCA & Save the Children Sweden 2012.

¹⁶⁵ Ibid., p. 47.

¹⁶⁶ Ibid., p. 50.

Hierbij kwam ook aan de orde dat sommige kinderen door de arrestatie ook het vertrouwen in hun ouders verliezen, omdat zij hebben ervaren dat hun ouders niet in staat waren om hen te beschermen tegen de soldaten.

Ook hebben kinderen in het genoemde rapport verklaard dat zij de verhoren als beangstigend hebben ervaren door het fysieke en psychische geweld dat daarmee gepaard ging. Dit vormt een belangrijke verklaring voor het grote aantal veroordelingen van kinderen door de militaire jeugdrechtbank op basis van eigen bekentenissen en belastende verklaringen van andere kinderen. Kinderen zijn fysiek, sociaal-emotioneel en cognitief nog in ontwikkeling. Kinderen hebben meer moeite om situaties te overzien, om wat gezegd wordt te doorgronden en om fysieke en emotionele pijn en stress te verdragen. Zij zullen zich onder de intimiderende, gewelddadige en vernederende omstandigheden van de nachtelijke arrestatie, het daaropvolgende transport naar, en verblijf op de verhoorlocatie en de ondervraging uiterst hulpeloos voelen en zeer angstig zijn. Dit maakt kinderen tijdens het verhoor bijzonder kwetsbaar voor druk om bekentenissen en belastende verklaringen af te leggen.¹⁶⁷

Uit het YMCA en Save the Children onderzoek van 2012 volgt verder dat veel kinderen tijdens hun detentie het ontbreken van contact met hun familie als ergste ervaren. Hierdoor voelen zij zich geïsoleerd en onbeschermd.¹⁶⁸ Ook de ex-gedeteneerde Palestijnse kinderen met wie de expertgroep heeft gesproken vertelden dat zij gedurende hun detentie het contact met hun ouders erg misten. Een aantal van hen gaf desgevraagd aan dat als zij één aspect zouden mogen veranderen aan de huidige detentieomstandigheden, zij zouden zorgen dat kinderen tijdens de gevangenschap contact kunnen hebben met hun ouders.

Voorts volgt uit bovengenoemd rapport dat kinderen na hun detentie lange tijd overgevoelig, gespannen en somber waren, dat hun zelfver-

¹⁶⁷ Dit is ook erkend door het VN Kinderrechtencomité (2007, par. 57).

¹⁶⁸ YMCA & Save the Children Sweden 2012, p. 52.

trouwen laag was en dat zij moeilijkheden ervoeren in het contact met hun ouders en overige gezinsleden. Ook hebben kinderen verklaard dat zij na hun detentie last hadden van nachtmerries, slaap- en eetproblemen en bedplassen.¹⁶⁹ Dit werd ten overstaan van de expertgroep bevestigd door een jongerenwerker van het rehabilitatieprogramma van YMCA, die stelde dat kinderen na detentie vaak angstig zijn en zichzelf isoleren, dat er thuis spanningen ontstaan en dat sommige kinderen agressief gedrag vertonen.

Deze negatieve effecten op het welzijn en de ontwikkeling van de betrokken kinderen vloeien voort uit een periode van chronische stress, traumatische ervaringen (bedreigingen van de fysieke integriteit die als overweldigend worden beleefd en gepaard gaan met intense angst en hulpeloosheid), eenzaamheid en verlies van vertrouwen in volwassenen, waaronder mogelijk zelfs hun eigen ouders. Het kind raakt daarmee in feite zijn/haar positie als kind kwijt.

6.3.2 Terugkeer van de kinderen in de samenleving

Een vertegenwoordiger van YMCA vertelde, tijdens een gesprek met de expertgroep, dat Palestijnse kinderen zich na hun vrijlating uit militaire detentie vaak naar de buitenwereld presenteren als helden, terwijl zij van binnen eigenlijk gebroken zijn. Palestijnse kinderen die worden vrijgelaten uit Israëliische militaire detentie worden veelal als helden onthaald door de gemeenschap in hun dorp. Veel kinderen voelen zich ook een held, een 'verzetsstrijder die heeft geleden voor het Palestijnse volk'. Sommige kinderen zijn in de gevangenis in contact gekomen met Palestijnse politieke leiders. Dit trotse gevoel kan kinderen tijdelijk goed helpen om ellendige gevoelens te onderdrukken en hun positie als slachtoffer overschaduwen. Het 'heldendom' is echter van voorbijgaande aard.

In een gesprek met de expertgroep verwoordde de vertegenwoordiger van YMCA het als volgt:

¹⁶⁹ Ibid., p. 50.

“Na twee weken is het feest over. De mensen uit de gemeenschap richten zich weer op hun eigen bezigheden; school is nog niet op gang; de angst om weer opgepakt te worden houdt het kind thuis; er is geen geld; het kind mag van zijn ouders zijn oude vrienden niet ontmoeten om risicovolle situaties te voorkomen; het kind isoleert zich, verveelt zich en wordt eenzaam, waardoor de trauma’s en herinneringen naar boven komen” (vertaald uit het Engels, red.).

Een probleem van bijzondere aard is, volgens de YMCA woordvoerder en andere bronnen, de praktijk van het werven van “collaborateurs” door het Israëlische leger. Dit kan de terugkeer van een kind in de samenleving ernstig bemoeilijken. Gearresteerde en gedetineerde Palestijnse kinderen worden soms onder druk gezet om na hun terug als informant mee te werken met de Israëlische militaire autoriteiten. Als een kind in deze ‘fuij’ valt, dan beschouwt het kind dit zelf veelal als een onvergeeflijke zonde. Het kind voelt zich geen held, maar een verrader. Als bekend wordt dat een kind als informant voor het leger heeft gefungeerd, kan dit er toe leiden dat de eigen gemeenschap en zelfs de eigen familie een gevaar vormt voor dit kind.

Een specifiek punt van zorg is verder de hoge schooluitval onder Palestijnse kinderen die terugkeren uit Israëlische militaire detentie.¹⁷⁰ Verschillende vertegenwoordigers van YMCA vertelden, tijdens gesprekken met de expertgroep, dat een aanzienlijk deel van deze kinderen voortijdig stopt met school. Veel kinderen hebben moeite zichzelf te motiveren om weer naar school te gaan, ondervinden concentratieproblemen en neigen zich te isoleren. Bovendien hebben kinderen, afhankelijk van de duur van de detentie, een achterstand opgelopen. Ook lijkt het schoolklimaat niet meer aan te sluiten bij hun sociaal-emotionele beleving. Veel kinderen voelen zich volwassener geworden in de gevangenis en hebben moeite met gezag, waardoor ze door leerkrachten als lastig worden ervaren. Kinderen vinden het moeilijk om hulp te aanvaarden, nadat zij zich tijdens hun soms langdurige detentie op eigen kracht hebben moeten redden. Deze kinderen willen niet terug naar een schoolse omgeving met orde en verplichtingen.

¹⁷⁰ Ibid., p. 53.

Binnen het YMCA-rehabilitatieprogramma is de voornaamste doelstelling om kinderen die terugkeren uit militaire detentie weer terug in de schoolbanken te krijgen. Als alternatief wordt een intensief beroepskeuzetraject aangeboden en kunnen jongeren begeleiding krijgen bij het zoeken van een stageplek binnen een praktijkopleiding.

Volgens een vertegenwoordiger van YMCA bereikt zijn organisatie ongeveer de helft van de kinderen die terugkeren uit militaire detentie. Een groot deel van de kinderen blijft aldus verstoken van enige vorm van nazorg. Op basis van de bovenstaande bevindingen (par. 6.3.1 en 6.3.2) constateert de expertgroep dat goed georganiseerde en gratis nazorg, bestaande uit tenminste de mogelijkheid tot deelname aan een rehabilitatie programma en traumatherapie, voor alle Palestijnse kinderen die terugkeren uit militaire detentie beschikbaar en toegankelijk zou moeten zijn.

6.3.3 Gevolgen voor de ouders en het gezin

In het bovengenoemde onderzoek van YMCA en Save the Children Sweden wordt ook aandacht besteed aan de gevolgen van de Israëlische praktijken van de arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen voor hun ouders en de rest van het gezin. De expertgroep heeft ook zelf met enkele Palestijnse ouders gesproken wiens kinderen in het verleden door het Israëlische leger zijn opgepakt en gedetineerd. Hieruit kwam allereerst naar voren dat de nachtelijke arrestatie van een kind door het Israëlische leger ook een traumatische ervaring is voor de ouders en overige gezinsleden, waaronder broertjes en zusjes.¹⁷¹

Een vader van een Palestijns kind, met wie de expertgroep heeft gesproken, vertelde dat hij de nachtelijke inval in hun huis als een verschrikkelijk moment heeft ervaren. Zijn zoon werd hardhandig gearresteerd door Israëlische militairen. Toen hij wilde ingrijpen, kreeg hij een klap met een geweer op zijn rug. Hij voelde zich machteloos en had geen idee waar zijn zoon heen werd gebracht. Ook riep een militair hem toe: “wij zullen je kind wel opvoeden”.

In een dergelijke geval, waarin een vader wordt

¹⁷¹ Ibid., p. 57.

geslagen terwijl hij zijn zoon probeert te helpen, zijn autoriteit wordt ondergraven en hij niet in staat is om de arrestatie van zijn zoon te voorkomen, ervaart de zoon de diepe hulpeloosheid van zijn vader. Hierdoor zal zijn fundamentele basisvertrouwen in bescherming door zijn ouders ernstig worden geschonden. Ook broertjes en zusjes zijn getuige van het met geweld wegsleuren van hun broer, van de materiële ravage die de militairen soms in huis achterlaten en van de machteloosheid van hun ouders. Alle gezinsleden raken hierdoor getraumatiseerd.

Gedurende de detentie zijn veel ouders niet in staat om hun kind te bezoeken, omdat veel Palestijnse kinderen hun detentie uitzitten in gevangnissen op Israëlisch grondgebied, dat voor Palestijnse ouders niet zonder de daartoe vereiste vergunning toegankelijk is (zie par. 3.6). Ook hebben ouders geen telefonisch contact met hun kind. Vaak zijn de zittingen in de militaire rechtbank de enige momenten dat ouders hun kind zien, doch slechts op afstand vanaf de publieke tribune.

De totale afwezigheid van contact met hun kind tijdens de detentie brengt voor ouders veel onzekerheid en zorgen met zich mee. Deze spanningen leiden regelmatig tot depressieve klachten bij ouders.¹⁷² Een moeder, met wie de expertgroep heeft gesproken, gaf aan dat zij zich gedurende de detentie van haar zoon ontzettend machteloos voelde en continue dacht: “Waar zou hij zijn? Zou het wel goed met hem gaan? Redt hij het wel in zijn eentje in de gevangenis? Hoe komt hij thuis? Wat betekent dit voor zijn toekomst?”. Een vader vertelde tijdens een gesprek met de expertgroep dat zijn grootste angst was dat zijn zoon gedurende de detentie in aanraking zou komen met collaborateurs en overgehaald zou worden om als informant te gaan fungeren voor de Israëlische autoriteiten.

Een vertegenwoordiger van YMCA, met wie de expertgroep heeft gesproken, gaf aan dat ouders voor verschillende problemen staan gesteld op het

¹⁷² Ibid., p. 57.

moment dat hun kind na een periode in detentie weer terugkeert naar huis.¹⁷³ Vaak is het kind zelfbepalender geworden, terwijl zijn ouders hun kind juist extra willen beschermen uit angst hem weer te verliezen. Het kind is getraumatiseerd, slaapt vaak slecht, is gespannen en gedraagt zich soms agressiever dan voorheen. Het kind is het basale vertrouwen in zijn ouders kwijt, terwijl ouders hun zelfvertrouwen als ouders kwijt zijn. Ook is het kind vaak moeilijk te motiveren tot schoolgang, terwijl ouders daar wel veel waarde aan hechten. Deze omstandigheden kunnen vanzelfsprekend spanningen en conflicten opleveren binnen een gezin.

Kortom, vanaf het moment dat er door Israëlische militairen op de deur wordt gebonsd totdat hun kind na een periode in detentie weer thuiskomt, staan de ouders volledig machteloos en kunnen zij hun kind niet beschermen. De ouder raakt daarmee zijn positie als ouder kwijt en krijgt een ander kind terug.

YMCA biedt begeleiding en therapieën aan voor ouders wiens kind is gearresteerd en gedetineerd door de Israëlische militaire autoriteiten,¹⁷⁴ maar bereikt lang niet alle families. De expertgroep is ervan overtuigd dat goed georganiseerde en gratis begeleiding en nazorg voor alle gezinnen van Palestijnse kinderen in Israëlische militaire detentie beschikbaar en toegankelijk zou moeten zijn.

6.3.4 Gevolgen voor de gemeenschap

Nachtelijke arrestaties van kinderen door het Israëlische leger zaaien angst en onrust binnen Palestijnse gemeenschappen. Dit geldt des te meer indien binnen de gemeenschap de veronderstelling heerst dat het leger de arrestaties van kinderen willekeurig verricht. Bovendien kunnen gearresteerde kinderen tijdens het verhoor door de Israëlische militaire autoriteiten onder druk worden gezet om namen van andere kinderen uit de gemeenschap te noemen. Dit kan binnen de gemeenschap het gevoel voeden dat geen enkel kind veilig is.

¹⁷³ Zie ook: YMCA & Save the Children Sweden 2012, p. 57-58.

¹⁷⁴ Ibid., p. 68-69.

Bovendien kan de Israëlische praktijk van arrestatie en detentie van Palestijnse kinderen onderlinge spanningen binnen de Palestijnse gemeenschap in de hand werken. Indien bijvoorbeeld naar aanleiding van een incident met 'stenen gooiende' kinderen willekeurig arrestaties worden verricht door het Israëlische leger (zie par. 3.1.2), kan dit spanningen opleveren tussen de (families van) onschuldige kinderen die zijn opgepakt en de (families van) kinderen die daadwerkelijk bij het incident betrokken waren. Het is een vorm van 'collectieve bestraffing' die een gemeenschap kan ontwrichten.¹⁷⁵

Voorts leidt de praktijk van het werven van informanten onder gearresteerde en gedetineerde Palestijnse kinderen door het Israëlische leger tot

¹⁷⁵ Ibid., p. 60.

het ontstaan van onderling wantrouwen binnen de Palestijnse gemeenschap. Deze praktijk werkt bovendien in het bijzonder wantrouwen en afstandelijkheid in de hand jegens kinderen die terugkeren uit militaire detentie, hetgeen re-integratie van deze kinderen ernstig kan bemoeilijken en er zelfs volledig aan in de weg kan staan.

De Israëlische militaire praktijk van arrestatie en detentie van Palestijnse kinderen kan er aldus toe leiden dat Palestijnse gemeenschappen geleidelijk ontwricht raken door onderlinge verwijten, wantrouwen en zelfs vertrek van families. Hierdoor kan het sociale steunsysteem van deze kinderen ernstig verzwakken, terwijl dit juist extra belangrijk is in tijden van stress.

Foto: Alrowwad Cultural and Theatre Center for Children

7. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Op grond van de in dit rapport gepresenteerde bevindingen komt de expertgroep tot de conclusie dat de bejegening door de Israëlische militaire autoriteiten van Palestijnse kinderen die beschuldigd worden van

het plegen van strafbare feiten een ernstige, systematische en stelselmatige schending van internationaal erkende rechten van deze kinderen met zich brengt. Deze conclusie kan als volgt worden gespecificeerd:

1. Kinderen worden niet behandeld op een wijze die 'geen afbreuk doet aan het gevoel van waardigheid en eigenwaarde van het kind en die de eerbied van het kind voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van anderen vergroot' (strijdig met het centrale uitgangspunt van het jeugdstrafrecht; art. 40 lid 1 IVRK).
2. Kinderen worden onderworpen aan behandeling in strijd met het verbod op foltering of aan andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing (strijdig met art. 37, onder a IVRK).
3. Kinderen wordt het recht onthouden om onverwijld en rechtstreeks te worden geïnformeerd over de tegen haar/hem ingebrachte beschuldigingen (strijdig met art. 40 lid 2 onder b (ii) IVRK).
4. Gearresteerde en gedetineerde kinderen kunnen niet onverwijld beschikken over juridische én andere passende bijstand, ook niet tijdens het verhoor (strijdig met art. 37 onder d en art. 40 lid 2 (ii) en (iii) IVRK).
5. Kinderen worden onvoldoende beschermd tegen zelfincriminatie en worden onder druk gezet om een belastende verklaring af te leggen of schuld te bekennen (strijdig met art. 40 lid 2 onder b (iv) IVRK).
6. Kinderen hebben geen toegang tot een onafhankelijke en onpartijdige autoriteit of rechterlijke instantie, ook niet om de rechtmatigheid van hun detentie te laten toetsen (strijdig met art. 40 lid 2 onder b (iii) en (v) en art. 37, onder d IVRK).
7. Kinderen worden onvoldoende gevrijwaard van willekeurige vrijheidsbeneming (strijdig met art. 37, onder b IVRK).
8. Vrijheidsbeneming van kinderen wordt onvoldoende toegepast als een uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende duur (strijdig met art. 37 onder b IVRK).
9. Er zijn onvoldoende alternatieven voor detentie beschikbaar. Evenmin zijn er buitengerechtelijke afdoeningsmogelijkheden beschikbaar die passen bij de ontwikkelingsfase van de kinderen en waarbij de rechten van kind worden geëerbiedigd (strijdig met art. 37, onder b en art. 40 lid 3 en 4 IVRK).
10. Gedetineerde kinderen worden onvoldoende beschermd tegen onmenselijke behandeling, behandeling zonder eerbied voor hun menselijke waardigheid en waarbij rekening wordt gehouden met haar/zijn behoeften en leeftijd (strijdig met art. 37 onder c IVRK).
11. Kinderen hebben onvoldoende tot geen mogelijkheden om contact te onderhouden met hun familie door correspondentie en bezoeken (strijdig met art. 37 onder c IVRK).
12. Kinderen wordt onvoldoende het recht gewaarborgd op een behandeling die bijdraagt aan de herintegratie van het kind en aan de mogelijkheden om een opbouwende rol in de samenleving te spelen (strijdig met art. 40, lid 1 IVRK).

Bij dit alles moet aandacht worden gevraagd voor de aanzienlijke impact die de in dit rapport centraal staande praktijken hebben op de levens van kinderen, hun families en hun directe leefomgeving. De negatieve gevolgen hiervan voor de ontwikkelingskansen van de kinderen en hun gezondheid en welzijn zijn niet te verwaarlozen. De belangen van kinderen en hun recht op een goede en gezonde ontwikkeling gericht op een zelfstandige en constructieve rol in de samenleving worden met voeten getreden, hetgeen andermaal strijd oplevert met internationale kinder-rechten (zie art. 3 resp. 6 IVRK). Ook is sprake van een systematische inbreuk op het recht op bescherming van de privacy en het gezinsleven van de kinderen en hun families en van het ernstige risico op ontwrichting van de gemeenschappen waar de kinderen deel van uitmaken. In het verlengde hiervan wil de expert-groep erop wijzen dat de toekomst van een gehele generatie op het spel staat en dat de huidige praktijk een duurzame en vreedzame oplossing van het onderliggende conflict bepaald niet dichterbij brengt.

Het zal duidelijk zijn dat het ongedaan maken van deze schendingen een grondige verandering van de bestaande bejegening en behandeling van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten noodzakelijk maakt. De praktijk van militaire detentie van kinderen is evenwel onlosmakelijk verbonden met de context van het conflict tussen Israël en de Palestijnse Autoriteit en de al bijna vijftig jaar durende militaire bezetting van Palestijnse Gebieden. Een structurele oplossing ligt dan ook in de beëindiging van deze bezetting, waartoe Israël door de VN uitdrukkelijk is opgeroepen.¹⁷⁶ Dit zal dan onderdeel moeten zijn van een (vredes)overeenkomst tussen de Israëlische regering en de Palestijnse Autoriteit. De expertgroep stelt zich op het standpunt dat de Nederlandse regering, waar mogelijk in Europese Unie-verband, aandacht zou moeten vragen voor de bejegening van Palestijnse kinderen door Israëlische militairen in het kader van de huidige vredesbesprekingen.

¹⁷⁶ Zie: VN Veiligheidsraad, Resolutie 242 (S/RES/242), 22 november 1967.

Foto: Karin Arts

Veranderingen op de korte termijn zullen moeten worden nagestreefd binnen de bestaande kaders van arrestatie, verhoor en detentie van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten, en hun berechting door Israëlische militaire rechtbanken, en het daarop van toepassing zijnde internationale recht, zoals het IVRK en de Vierde Geneefse Conventie. De expertgroep is van mening dat de Nederlandse regering in haar contacten met de Israëlische regering en de Palestijnse Autoriteit, wederom waar mogelijk in Europese Unie-verband, maximale inspanningen moet leveren om binnen haar mogelijkheden bij te dragen aan een beëindiging van de bestaande praktijken door een grondige herziening daarvan.

De expertgroep roept de Nederlandse regering allereerst op om, ook in Europese Unie-verband, uitdrukkelijk haar bezorgdheid uit te spreken over de ernstige kinderrechtenschendingen die gepaard gaan met de praktijken van arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische autoriteiten, waarmee zij hun verplichtingen onder het, ook de Israël geratificeerde, IVRK niet naleven.

De expertgroep roept de Nederlandse regering voorts op om er bij de Israëlische regering op aan te dringen diens verplichtingen onder het IVRK na te gaan leven door te waarborgen dat arrestatie, verhoor, detentie en berechting van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten uitsluitend plaatsvindt in overeenstemming met de internationaal erkende rechten van het kind en de daarbij behorende standaarden. Meer concreet betekent dit dat de Nederlandse regering er op moet aandringen dat ten minste de hierna vermelde maatregelen worden genomen en daarbij concrete ondersteuning aanbiedt, bijvoorbeeld door middel van ondersteuning van relevante lokale actoren en activiteiten, en in de vorm van het beschikbaar stellen van expertise en financiële middelen waar dat wenselijk en mogelijk is.

De expertgroep beveelt de volgende specifieke maatregelen aan:

1. Algemeen:

maatregelen moeten worden genomen om te waarborgen dat aanhouding, inhechteniseming en gevangenhouding van Palestijnse kinderen door de Israëlische militaire autoriteiten slechts wordt toegepast als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur.

2. De arrestatie:

maatregelen moeten worden genomen om de nachtelijke arrestaties te beëindigen en te vervangen door alternatieven, waaronder een praktijk van dagvaarding van de verdachte kinderen. Uitzonderingen op de dagvaardingspraktijk behoren slechts mogelijk te zijn op of in nauwkeurig in de wet of regeling opgenomen gronden of omstandigheden. Het is gewenst dat de invoering van een dagvaardingspraktijk, bijvoorbeeld in de vorm van een pilot, wordt begeleid en geëvalueerd door een onafhankelijke, gezaghebbende commissie. Als de dagvaarding leidt tot een arrestatie moeten de ouders binnen 24 uur op de hoogte worden gesteld van de verblijfplaats van het kind en worden geïnformeerd over de mogelijkheden van bezoek (dag en uur) en de frequentie (ten minste 1x per week). Daarbij wordt, indien nodig, ook direct een permit verstrekt om dit bezoek mogelijk te maken.

3. Het verhoor:

het is van groot belang voor controle op de aard en kwaliteit van het verhoor dat audiovisuele opnames van dit verhoor verplicht worden. Dit voorkomt misstanden tijdens het verhoor. Bij het verhoor dient ten minste een advocaat aanwezig te zijn en het kind kan van dit recht op juridische bijstand geen afstand doen. Bekentenissen of verklaringen afgelegd door het kind zonder aanwezigheid van de advocaat moeten niet worden toegelaten als bewijs. Ook de aanwezigheid van één van de ouders of van een door hen aangewezen vertrouwenspersoon moet verplicht zijn. Het is van groot belang dat militairen of anderen die de verhoren afnemen een goede training hebben gevolgd voor het verhoren van kinderen. Ook de advocaten moeten een goede training ontvangen.

4. Voorarrest:

het gebruik van het voorarrest moet werkelijk een laatste middel zijn, omdat vrijheidsbeneming grote negatieve invloed kan hebben op de ontwikkeling van het kind, maar ook omdat in dit specifieke stadium nog niet door een gerechtelijke instantie is vastgesteld dat hij/zij schuldig is (de onschuldpresumptie). Om dit te bereiken dienen alternatieven te worden ontwikkeld en zoveel mogelijk te worden toegepast met inbegrip van de mogelijkheid van invrijheidstelling na betaling van een borgsom.

5. De berechting door de militaire jeugdrechtbank:

er dienen maatregelen te worden genomen om deze berechting te laten voldoen aan de internationale standaarden voor de berechting van kinderen, die een eerlijk en 'kindvriendelijk' proces voorschrijven. De praktijk die er op neer komt dat het kind reeds in de fase van het gerechtelijk vooronderzoek als schuldig wordt behandeld en dat er derhalve reeds in dat stadium onderhandelingen plaatsvinden over de strafmaat is een fundamentele schending van basis regels voor een eerlijke berechting ('fair trial'). Het leidt er toe dat de zitting, waar de rechter de schuld en de strafmaat moet bepalen, niet meer is dan een 'afstemmen' van hetgeen voorafgaand aan de zitting

is overeengekomen tussen de aanklager en de advocaat van het kind en dat elke communicatie met het kind zelf geheel ontbreekt.

6. Tenuitvoerlegging van detentie:

de omstandigheden waaronder Palestijnse kinderen hun detentie ondergaan moeten voldoen aan de internationale standaarden op dit terrein (o.a. UN Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty). Maatregelen moeten worden genomen om te voorzien in onder meer een passend onderwijsaanbod, medische en psychische zorg en mogelijkheden voor sport en recreatie. Bovendien moet worden voorzien in een onafhankelijk toezicht op de bejegening van Palestijnse kinderen in detentie.

7. Nazorg:

maatregelen dienen te worden genomen om kinderen na de traumatische ervaringen van de arrestatie, het verhoor, de detentie en de berechting de essentiële ondersteuning te bieden voor lichamelijk en psychisch herstel en re-integratie in de samenleving. Meer concreet: ondersteuning van activiteiten en programma's van lokale non-gouvernementele organisaties is nodig ('human and financial resources') om te bevorderen dat alle Palestijnse kinderen die na arrestatie en detentie terugkeren in de samenleving, alsook hun families, worden bereikt en professionele hulp en steun krijgen.

De expertgroep vraagt de Nederlandse regering om de Israëlische autoriteiten te verzoeken zich aangaande

deze concrete maatregelen toetsbaar op te stellen.

BIJLAGE I:

OVERZICHT PERSONEN/INSTANTIES WAARMEE DE EXPERTGROEP HEEFT GESPROKEN

De expertgroep heeft tijdens het bezoek aan Israël en de Bezette Palestijnse Gebieden met de volgende personen/organisaties gesproken:

INDIVIDUEN:

- Ex-gedetineerde kinderen en hun ouders – Bethlehem (Aida vluchtelingenkamp), Beit Ommar en Oost-Jeruzalem (Silwan)
- Leerkrachten basisschool – Hebron en Bethlehem (Aida vluchtelingenkamp)

ISRAËLISCHE, PALESTIJNSE EN INTERNATIONALE ORGANISATIES:

- Addameer Prisoner Support and Human Rights Association (www.addameer.org) – Sahar Francis (directrice, tevens advocaat)
- Al Rowwad Center, Aida Vluchtelingenkamp, Bethlehem (www.alrowwad.org) – Amira Abdelfattah
- Association for Civil Rights in Israel (www.acri.org.il/en) – Raghad Jaraisy (advocaat) en Nisreen Alyan (advocaat)
- B'Tselem: The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories (www.btselem.org) – Naama Baumgarten-Sharon (onderzoeker)
- Breaking the Silence (www.breakingthesilence.org.il) – Avihai Stollar (onderzoekskoördinator; voormalig Israëlisch soldaat)
- Combatants for Peace (cfpeace.org) – Sulaiman Khatib (medeoprichter)
- Defence for Children Palestine (www.dci-palestine.org) – Rifat Kassis (directeur) en Ayed Abu Eqtaish (hoofd 'accountability' programma)
- Ensan Center for Democracy and Human Rights (www.ensancenter.org) – Shawqi Issa (directeur, tevens advocaat)
- HaMoked (www.hamoked.org) – Daniel Shenhar (advocaat)

- Madaa Center, Silwan, Oost-Jeruzalem (www.madaasilwan.org) – Sahar Abbassi (coördinator), Tamer Nafer (jongerenwerker), Ahmad Qaraeen
- Military Court Watch (www.militarycourtwatch.org) – Gerard Horton (medeoprichter, tevens advocaat)
- Palestinian Prisoners Society – Qaddura Fares (hoofd van Prisoners Society; voormalig Palestijns parlamentslid)
- Physicians for Human Rights Israel (www.phr.org.il) – Dr. Graciela Cors (psychiater en voorzitter)
- Psycho Active - Mental Health Professionals for Human Rights (www.psychosactive.org.il) – Dr. Maya Mukamel (klinisch psycholoog)
- Public Committee Against Torture in Israel (www.stoptorture.org.il/en) – Louis Frankenthaler (hoofd 'development and international outreach')
- UNICEF oPt (www.unicef.org/infobycountry/oPt.html) – Bruce Grant (hoofd kindbescherming) en Catherine Weibel (hoofd communicatie)
- War Child (www.warchildholland.org/occupied-palestinian-territory) – Francesca Bombi (coördinator 'Advocacy and Child Rights Monitoring in the OPT')
- Women's Centre for Legal Aid and Counselling (www.wclac.org) – Salwa Duabis (hoofd van het internationale advocacy-programma)
- YMCA Rehabilitation Center, Beit Sahour (www.ej-ymca.org) – Nader Abu Amsha (directeur)

ISRAËLISCHE AUTORITEITEN:

- Militaire rechter – Israëlische militaire rechtbank in Ofer
- Zohar Halevi – woordvoerder Israëlische leger (IDF)

PALESTIJNSE AUTORITEIT:

- Issa Qaraqe – Palestijnse Minister van Gevangenen Zaken
- Majed Bamyā; Eerste Secretaris bij het Palestijnse Ministerie van Buitenlands Zaken, heeft leiding over portfolio ‘Palestijnse gevangenen’
- Khalida Jarrar – Palestijns parlements lid en hoofd van Parlementair Comité inzake Gevangenen

NEDERLANDSE

OVERHEIDSFUNCTIARISSEN:

- Caspar Veldkamp – Ambassadeur Koninkrijk der Nederlanden, Tel Aviv (Israël)
- Roos Frederikse – politiek medewerker, Ambassade Koninkrijk der Nederlanden, Tel Aviv (Israël)
- Gert Kampman – hoofd van Nederlandse vertegenwoordiging bij de Palestijnse Autoriteit, Ramallah (Bezette Palestijnse Gebieden)
- Joost van Ettore – senior beleidsadviseur, Nederlandse vertegenwoordiging bij de Palestijnse Autoriteit, Ramallah (Bezette Palestijnse Gebieden)

WETENSCHAPPERS / ACADEMICI:

- Prof. Charles Greenbaum – emeritus hoogleraar sociale psychologie, Hebrew University of Jerusalem
- Prof. Nadera Kevorkian – hoogleraar criminologie, Hebrew University of Jerusalem
- Prof. David Kretzmer – emeritus hoogleraar internationaal recht, Hebrew University of Jerusalem/ University of Ulster in Noord-Ierland

OVERIGE PROFESSIONALS:

- Nery Ramati – Israelische advocaat
- Smadar Ben Nathan – Israelische advocaat
- Gideon Levy – columnist en redactielid, Haaretz (www.haaretz.com)

BIJLAGE II:

OVERZICHT BENADERDE ISRAËLISCHE (OVERHEIDS)INSTANTIES

De organisatie van de expertmissie heeft verschillende Israëlische (overheids)instanties benaderd om gesprekken tussen vertegenwoordigers van deze instanties en de expertgroep te organiseren. De volgende overheidsinstanties waren, ondanks herhaaldelijke verzoeken daartoe, helaas niet bereid om de expertgroep te woord te staan of anderszins medewerking te verlenen aan de expertmissie:

- Het Israëlische Ministerie van Buitenlandse Zaken
- Het Israëlische Ministerie van Justitie
- Het Israëlische Ministerie van Defensie
- De Israëlische ‘Court Office’ (verzoek tot gesprekken met kinderrechtvaarders afgewezen)
- De Israëlische ‘Prison Service’ (geen toegang tot gevangenen verleend)

Voorts heeft de organisatie tevergeefs diverse Israëlische parlementsleden benaderd voor een gesprek met de expertgroep. Ook de inspanningen van de organisatie om een bijeenkomst te organiseren met een vertegenwoordiger van ‘The Israel National Council of the Child’ hadden geen succes.

Wel heeft de expertgroep tijdens het bezoek aan de militaire rechtbank in Ofer gesproken met een woordvoerder van het Israëlische leger. Ook is de expertgroep tijdens dit bezoek in de gelegenheid gesteld om, na afloop van de bijgewoonde zittingen, enkele vragen te stellen aan de dienstdoende Israëlische militaire rechter.

Foto: Alrowwad Cultural and Theatre Center for Children

BIJLAGE III:

LEDEN VAN DE EXPERTGROEP

BIOGRAFIEËN VAN DE LEDEN VAN DE EXPERTGROEP:

Prof. mr. dr. Jaap Doek (voorzitter)

Jaap Doek is emeritus hoogleraar familie- en jeugdrecht aan de Vrije Universiteit en was van 1999 tot 2007 lid van het VN Kinderrechtencomité, waarvan hij van 2001 tot 2007 voorzitter was. Van 1988 tot 1992 was hij decaan van de rechtenfaculteit van de Vrije Universiteit. Ook was hij van 1998 tot 2003 bijzonder

hoogleraar Jeugdrecht aan de Universiteit Leiden. Van 1978 tot 1985 was hij kinderrechtser bij de rechtbank van Alkmaar en Den Haag en van 2005 tot 2012 was hij plaatsvervangend raadsheer bij het Gerechtshof van Amsterdam. Van 1982 tot 1986 was hij lid van de Raad van de International Association of Juvenile and Family Court Magistrates. Thans is Jaap Doek voorzitter van de 'Aflatoun Child Savings International', een internationale NGO die sociaal en financieel onderwijs voor kinderen promoot. Sinds 2006 is hij boven-

De leden van de expert missie in YMCA Beit Sahour.

dien lid van het adviescomité van het Innocenti Research Centre van UNICEF in Florence en van het expertcomité voor de selectie van kandidaten voor de jaarlijkse Children's Peace Prize (initiatief van KidsRights Nederland). Vanaf 2008 is hij daarnaast lid van de Raad van Advies van Plan Nederland, jurylid voor de Human Rights Defenders Tulip (een internationale prijs opgericht door de minister van Buitenlandse Zaken) en lid van de Global Agenda Council on the Welfare of Children ontwikkeld door het Wereld Economisch Forum. Verder is Jaap Doek actief als een adviseur/consultant voor onder andere de Speciale Vertegenwoordiger inzake Kinderen en Gewapende Conflicten, het regionale kantoor van UNICEF voor Oost- en Zuidelijk-Afrika, een aantal landelijke UNICEF-kantoren (Armenië, Azerbeidzjan, Kazachstan, Nepal en Suriname) en een aantal overheden van lidstaten van het IVRK.

Prof. mr. dr. Karin Arts

Karin Arts is hoogleraar internationaal recht en ontwikkeling aan het International Institute of Social Studies (ISS) gevestigd te Den Haag maar onderdeel van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Na een studie rechten in Leiden, promoveerde zij aan de VU Amsterdam. Karin Arts houdt zich bezig met de rol van het internationaal recht als een instrument dat ontwikkeling kan stimuleren dan wel tegenhouden. Zij geeft onderwijs, doet onderzoek en adviserend werk op dit terrein, vooral toegespitst op een mensenrechtenbenadering van ontwikkeling. Daar binnen geeft zij speciale aandacht aan de situatie en rechten van kinderen in ontwikkelingslanden. Samen met de Erasmus School of Economics en de NGO KidsRights lanceerde Karin onlangs de KidsRights Index; de eerste index die kinderrechtenuplementatie wereldwijd in kaart brengt. Ook is Karin Arts lid van de Commissie Mensenrechten van de Adviescommissie Internationale Vraagstukken en lid van de Raad van Advies van The Rights Forum.

Prof. dr. Peter van der Laan

Peter H. van der Laan is bijzonder hoogleraar reclassering aan de Vrije Universiteit en senior onderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en

Rechtshandhaving (NSCR). Hij studeerde orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit Leiden en promoveerde in 1991 aan de Vrije Universiteit op een proefschrift getiteld *Experimenteren met alternatieve sancties voor jeugdigen*. Hij is onder meer lid van de sectie jeugd van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming en van de Raad van Toezicht Stichting Altra voor Jeugd & Opvoedhulp en Speciaal Onderwijs. Als scientific expert heeft hij deelgenomen aan talloze juvenile justice assessment missions van o.a. de Raad van Europa en UNICEF. Ook heeft hij meegeschreven aan diverse recommendations van de Raad van Europa waaronder 'New ways of dealing with juvenile delinquency'. Zijn onderzoek- en onderwijsactiviteiten staan sinds jaar en dag in het teken van justitiële jeugdzorg en (jeugd) strafrecht met in toenemende mate aandacht voor vraagstukken rond de effectiviteit en betekenis van (strafrechtelijke) interventies voor jongeren en volwassenen.

Prof. mr. dr. Ton Liefwaard

Ton Liefwaard is hoogleraar Kinderrechten (UNICEF-leerstoel) aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden. Hij is gespecialiseerd in internationale mensen- en kinderrechten, jeugd(straf)recht, kinderen in gevangenschap en geweld tegen kinderen. Hij is gepromoveerd op het proefschrift *Deprivation of Liberty of Children In Light of International Human Rights Law and Standards* (Intersentia Publishing 2008). Hij treedt regelmatig op als adviseur van nationale en internationale organisaties (UNICEF, Council of Europe, US Department of Justice, Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming etc.) en begeleidt verschillende promovendi. Momenteel werkt hij als adviseur voor de Council of Penal Co-operation van de Raad van Europa op het terrein van geweld in jeugdinrichtingen binnen Europa. Ton Liefwaard is verder lid van de wetenschappelijke redacties van het Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht en het Vlaamse Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten. Ook is hij (kinder)rechter-plaatsvervanger bij de Rechtbank Amsterdam.

Drs. Linda Vogtländer

Linda Vogtländer is kinder- en jeugdpsychiater en sinds 2003 werkzaam bij de Waag Utrecht, centrum voor ambulante forensische psychiatrie jeugd en volwassenen. In haar klinische werk richt zij zich op de diagnostiek en behandeling van antisociale gedragsproblemen en seksuele gedragsproblemen bij jongeren, relationeel geweld tussen ouders en het effect op de veiligheid van de kinderen, seksueel misbruik binnen het gezin, kindermishandeling, en traumatisering van kind en gezin. Zij ontwikkelde en implementeerde een behandelprogramma voor het hele gezin bij kindermishandeling. Zij schreef als deskundige in opdracht van de rechtbank een Onderzoeksrapport 'naar de mogelijke psychische gevolgen van het seksueel misbruik en de kinderpornografie voor de (zeer) jonge kinderen en hun gezinnen in de zedenzaak te Amsterdam'. Zij is lid van de Werkgroep Trauma en Kindermishandeling van het Landelijk Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie. Zij leidt een onderzoek naar de ontwikkeling van een methodiek (de GIPS) voor gestructureerde besluitvorming en samenwerking van professionals rond gezinnen bij kindermishandeling.

Prof. dr. Micha de Winter

Micha de Winter is hoogleraar sociale educatie en jeugdbeleid aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Hij is opgeleid als ontwikkelingspsycholoog en familietherapeut aan de Philadelphia Child Guidance Clinic (Verenigde Staten). Zijn onderzoeks- en onderwijsactiviteiten richten zich op maatschappelijke opvoedingsvraagstukken, waaronder sociale educatie, preventie van kinder- en jongerenproblematiek, jongerenparticipatie en radicalisering van jongeren. Hij is auteur van talloze boeken en artikelen, waaronder 'Children as Fellow Citizens, participation and commitment' (1997), 'Someone who treats you as an ordinary human being. Homeless Youth examine the quality of professional care' (2003), 'Childrearing, education and youth policy for the common good' (2007) en 'Socialization and Civil Society' (2012).

Mr. drs. Yannick van den Brink (secretaris)

Yannick van den Brink is als promovendus verbonden aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden. Hij behaalde de bachelor Rechtsgeleerdheid (2009, cum laude), de master Strafrecht (2011, cum laude) en de master Global Criminology (2012, cum laude) aan de Universiteit Utrecht. Naast zijn studie was hij twee jaar werkzaam als student-medewerker bij een vooraanstaand advocatenkantoor. Ook verzorgde hij als docent werkgroepen in de minor 'Jeugd en Criminaliteit' aan de Universiteit Utrecht en was hij werkzaam als onderzoeksassistent bij de afdeling Jeugdrecht van de Universiteit Leiden, waarbij hij onder meer heeft meegeschreven aan de eerste Nederlandse Kinderrechtenmonitor. In 2012 kreeg hij een promotiebeurs van het E.M. Meijers Instituut toegekend om onderzoek te doen naar de toepassing van voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht. Sindsdien is hij als promovendus werkzaam aan de Universiteit Leiden. Yannick van den Brink publiceert en verzorgt onderwijs op het terrein van het jeugdstrafrecht en vrijheidsbeneming van kinderen.

BIJLAGE IV:

ORGANISATIE EN ONDERSTEUNING VAN DE EXPERTMISSIE

De expertmissie werd georganiseerd en ondersteund door gate48 en Palestine Link.

GATE48 – PLATFORM VOOR KRITISCHE ISRAËLI'S IN NEDERLAND

gate48 is een platform voor Israëli's die in Nederland wonen en die de bezetting van Palestijns gebied veroordelen en oproepen tot de beëindiging ervan. De stichting werd in 2007 opgezet door drie Israëli'sche vrouwen die in Nederland leven en doet dienst als platform voor alle Israëli's in Nederland die een kritische blik op het conflict willen uitdragen. gate48 organiseert publieke bijeenkomsten, tentoonstellingen, film vertoningen, lezingen en lobby bijeenkomsten. gate48 hoopt met deze activiteiten een plek te bieden voor mensen uit Israël/Palestina die zich samen op geweldloze wijzen willen verzetten tegen de bezetting en samen een rechtvaardige oplossing voor allen willen bewerkstelligen. gate48 staat voor de overtuiging dat twee volken die hetzelfde land delen ook gelijke rechten moeten hebben.

Voor meer informatie, zie: www.gate48.org

PALESTINE LINK

Stichting Palestine Link is een initiatief van Palestijnen in Nederland die zich inzet voor de Palestijnse nationale- en mensenrechten, en bevordert Palestijnse belangen. Palestine Link wil de Palestijnse kwestie op een open manier op de agenda zetten door mythes en stereotypen te bestrijden en bruggen te slaan tussen individuen en organisaties in Nederland en Palestina. Palestine Link is een onafhankelijk kennis- en dienstencentrum, en een portaal naar alle aspecten van de Palestijnse samenleving en de sociaal-economische, historische culturele en politieke ontwikkelingen in de regio.

Voor meer informatie, zie: www.palestinelink.nl

BIJLAGE V:

CIJFERS PALESTIJNSE KINDEREN IN ISRAËLISCHE MILITAIRE DETENTIE

Aantal Palestijnse kinderen in Israëlische militaire detentie:

	jan	feb	maa	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
2008	327	307	325	327	337	323	324	293	304	297	327	342
2009	389	423	420	391	346	355	342	339	326	325	306	305
2010	318	343	342	355	305	291	284	286	269	256	228	213
2011	222	221	226	220	211	209	202	180	164	150	161	135
2012	170	187	206	220	234	221	211	195	189	164	178	195
2013	223	236	238	238	223	193	195	179	179	159	173	154
2014	183											

Bron: <http://www.dci-palestine.org/content/child-detainees>

BIJLAGE VI: LITERATUURLIJST

Addameer 2011

Addameer Prisoner Support and Human Rights Association, *Military Courts Report 2010: Summary*, te raadplegen op: <http://www.addameer.org/files/Facsheets/2010%20Israeli%20Military%20Courts%20Report.pdf>.

AIDA 2013

Association of International Development Agencies (AIDA), *'20 Years of Talks Keeping Palestinians Occupied'*, te raadplegen op: <http://visualizingpalestine.org/infographic/Palestinian-Israeli-Peace-Talks-Settlements-Oslo>

Breaking the Silence 2011

Breaking the Silence, *Children and Youth - Soldiers' Testimonies 2005-2011*, Jeruzalem 2011, te raadplegen op: http://www.breakingthesilence.org.il/wp-content/uploads/2012/08/Children_and_Youth_Soldiers_Testimonies_2005_2011_Eng.pdf

Britse onderzoeksdelegatie 2012

S. Sedley, P. Scotland of Asthal, F. Oldham, M. Hildyard, J. Khan, Jayne Harrill, J. Lanchin, G. Davies & M. Mason, *Children in Military Detention*, juni 2012, te raadplegen op: http://www.childreninmilitarycustody.org/wp-content/uploads/2012/03/Children_in_Military_Custody_Full_Report.pdf.

B'Tselem 2011

N. Baumgarten-Sharon, No Minor Matter: *Violation of the Rights of Palestinian Minors Arrested by Israel on Suspicion of Stone Throwing*, B'Tselem, Jeruzalem, juli 2011, te raadplegen op: http://www.btselem.org/download/201107_no_minor_matter_eng.pdf

B'Tselem & Hamoked 2010

B'Tselem & Hamoked, *Kept in the Dark: Treatment of Palestinian Detainees in the Petah Tikva Interrogation Facility of the Israeli Security Agency*, oktober 2010, te raadplegen op: http://www.btselem.org/Download/201010_Kept_in_the_Dark_Eng.pdf

DCI 2011

Defence for Children International – Palestine Section, *In their own Words: A report on the situation facing Palestinian children detained in the Israeli military court system*, 29 januari 2011, te raadplegen op: <http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/4705.pdf>

DCI 2012

Defence for Children International – Palestine Section, *Bound, Blindfolded and Convicted: Children held in military detention*, april 2012, te raadplegen op: http://www.dci-palestine.org/sites/default/files/report_o.pdf

DCI 2013

Defence for Children International – Palestine Section, *Palestinian children detained in the Israeli military court system*, 25 juni 2013, te raadplegen op: http://www.dci-palestine.org/sites/default/files/un_sp_doc_opt_detention_2012_final_25jun2013.pdf

Dubow e.a. 2012

E.F. Dubow, P. Boxer, L.R. Huesmann, S. Landau, S. Dvir, K. Shikaki & J. Ginges, 'Cumulative Effects of Exposure to Violence on Posttraumatic Stress in Palestinian and Israeli Youth', *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* 2012, p. 837-844.

Giacaman e.a 2007(a)

R. Giacaman, N.M. bu-Rmeileh, A. Hussein, H. Saab & W. Boyce, 'Humiliation: The invisible trauma of war for Palestinian youth', *Public Health* 2007, pp. 563-571.

Giacaman e.a 2007(b)

R. Giacaman, H.S. Shannon, H. Saab, N. Arya & W. Boyce 'Individual and collective exposure to political violence: Palestinian adolescents coping with conflict', *European journal of Public Health* 2007, p. 361-368.

Haaretz 2011

Haaretz, 'Nearly 100% of all military court cases in West Bank end in conviction, Haaretz learns', 29 november 2011, te raadplegen op: <http://www.haaretz.com/print-edition/news/nearly-100-of-all-military-court-cases-in-west-bank-end-in-conviction-haaretz-learns-1.398369>

Handmaker 2011

J. Handmaker, 'Beyond Exclusion: Assessing Palestinian Refugees' Struggle for Protection and Recognition and their Potential Contribution to a Peace Settlement', in: K. Bytтеbier en K. van der Borghт (red.), *Imagining a Share Future: Perspectives on Law, Conflict and Economic Development in the Middle East*, Londen: Cameron May 2011.

Harel-Fisch e.a. 2010

Y. Harel-Fisch, Q. Radwan, S.D. Walsh, A. Laufer, G. Amitai, H. Fogel-Grinvald & Z. Abdeen, 'Psychosocial outcomes related to subjective threat from armed conflict events (STACE): Findings from the Israeli-Palestinian cross-cultural HBSC study', *Child Abuse & Neglect* 2010, p.623-638.

Internationaal Comité van het Rode Kruis 2001

Internationaal Comité van het Rode Kruis, *Statement by the International Committee of the Red Cross*, Geneve, 5 december 2001, te raadplegen op: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jrgw.htm>.

Internationaal Gerechtshof 2004

Internationaal Gerechtshof, Advisory Opinion on Legal Consequences of the Construction of A Wall in the Occupied Palestinian Territory', *ICJ Reports* 2004.

Kauflingfreks 2013

F. Kauflingfreks, *Making Trouble. Disruptive Interventions of Urban Youth as Unruly Politics*, Utrecht: Universiteit voor Humanistiek 2013.

Military Court Watch 2014

Military Court Watch, *Fact sheet*, te raadplegen op: <http://www.militarycourtwatch.org>.

Nguyen-Gillham e.a. 2008

V. Nguyen-Gillham, R. Giacaman, G. Naser & W. Boyce, 'Normalising the abnormal: Palestinian youth and the contradictions of resilience in protracted conflict', *Health and Social Care in the Community* 2008, p. 291-298.

No Legal Frontiers 2011

No Legal Frontiers, *All Guilty! Observations in the Military Juvenile Court 2010/11*, juli 2011, te raadplegen op: <http://nolegalfrontiers.org/reports/77-report-juvenile-court?lang=en>

Qouta e.a. 2008

S. Qouta, R.L. Punamäki, T. Miller & E. al-Sarraj, 'Does War Beget Child Aggression? Military Violence, Gender, Age and Aggressive Behavior in Two Palestinian Samples', *Aggressive Behaviour* 2008, p. 231-244.

Van San, Sieckelinck & De Winter 2010

M. van San, S. Sieckelinck & M. de Winter, *Idealen op Drift. Een pedagogische kijk op radicaliserende jongeren*, Den Haag: Boom|Lemma 2010.

Tajfel & Turner 1986

H. Tajfel & J.C. Turner, 'The social identity theory of intergroup behavior', in: S. Worchel & L.W. Austin (red.), *Psychology of intergroup relations*, Chicago: Nelson-Hall 1986.

The Military Courts Unit 2013

'The Military Courts Unit (Judea and Samaria), updated April 2013' (dit document werd ter beschikking gesteld van de expertgroep tijdens hun bezoek aan de militaire rechtbank in Ofer op 27 november 2013).

Thompson, Flood & Goodvin 2006

R.A. Thompson, M.F. Flood & R. Goodvin, Social Support and Developmental Psychopathology, in: D. Cicchetti & D.J. Cohen (red.), *Developmental Psychopathology, Volume 3 Risk, Disorder and Adaptation*, New Jersey: John Wiley & Sons Inc. 2006, p. 1-37.

Tobin 2013

J.S. Tobin, *Culture of Violence: A Palestinian Hobby*, 2013, te raadplegen op: www.commentarymagazine.com

UNICEF 2013

UNICEF, *Children in Israeli Military Detention. Observations and Recommendations*, Jeruzalem, februari 2013, te raadplegen op: http://www.unicef.org/oPt/UNICEF_oPt_Children_in_Israeli_Military_Detention_Observations_and_Recommendations_-_6_March_2013.pdf

UNICEF 2013(b)

UNICEF, *Children in Israeli Military Detention. First Periodic Progress Report*, Jeruzalem, oktober 2013.

VN Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Zaken 2013(a)

Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Zaken van

de Verenigde Naties (UNOCHA), 'Restrictions of Movement and Acces of Palestinians in the OPT', in: *Fragmented Lives: Humanitarian Overview 2012*, Oost-Jeruzalem, mei 2013, te raadplegen op: http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_fragmented_lives_annual_report_2013_english_web.pdf#page=6vanafp. 36 .

VN Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Zaken 2013(b)

Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Zaken van de Verenigde Naties (UNOCHA), 'The Humanitarian Impact of the Barrier', Oost-Jeruzalem, juli 2013, te raadplegen op: http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_barrier_factsheet_july_2013_english.pdf.

VN Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Zaken 2013(c)

Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Zaken van de Verenigde Naties (UNOCHA), 'Occupied Palestinian Territory, Forced Displacement', te raadplegen op: <http://www.ochaopt.org/content.aspx?id=1010137>

VN Conferentie voor Handel en Ontwikkeling 2012

Conferentie voor Handel en Ontwikkeling van de Verenigde Naties (UNCTAD), *Report on UNCTAD Assistance to the Palestinian People: Developments in the Economy of the Occupied Palestinian Territory* (TD/B/59/2), 13 juli 2012.

VN Kinderrechtencomité 2007

Kinderrechtencomité van de Verenigde Naties, *General Comment No. 10. Children's Rights and Juvenile Justice* (CRC/C/GC/10), 25 april 2007, te raadplegen op: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10.pdf>

VN Kinderrechtencomité 2013

Kinderrechtencomité van de Verenigde Naties, *Concluding Observations: Israel* (CRC/C/ISR/2-4), 4 juli 2013, te raadplegen op: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/co/CRC-C-ISR-CO-2-4.pdf>

VN Secretaris-Generaal 2013

Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, *Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and the occupied Syrian Golan* (A/68/513), 9 oktober 2013.

De Waart 1994

Paul de Waart, *Dynamics of Self-Determination in Palestine: Protection of Peoples as a Human Right*, Brill, Leiden, 1994.

Weill 2007

S. Weill, 'The judicial arm of the occupation: the Israeli military courts in the occupied territories', *International Review of the Red Cross* 2007/866, p. 395-419, te raadplegen op: http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc_866_weill.pdf

Yesh Din 2007

Yesh Din, *Backyard Proceedings: The Implementation of Due Process Rights in the Military Courts in the Occupied Territories*, Tel Aviv, december 2007, te raadplegen op: <http://www.yesh-din.org/site/images/BackyardProceedingsEng.pdf>

YMCA & Save the Children Sweden 2012

East Jerusalem YMCA & Save the Children Sweden, *The Impact of Child Detention: Occupied Palestinian Territory*, Jeruzalem 2012, te raadplegen op: <http://mena.savethechildren.se/PageFiles/3731/Impact%20Report%20March%2012%20EN.pdf>

Israëlische militaire regelgeving:

- Israel Defense Force Proclamation No. 2, Regarding Law and Administration, 7 juni 1967
- Law for Amending and Extending the Validity of Emergency Regulations (Judea and Samaria – Jurisdiction in Offenses and Legal Aid), 2007
- Militaire verordening, nr. 1651.
- Militaire verordening, nr. 1711.

VN resoluties:

- VN Veiligheidsraad, Resolutie 181, 29 november 1947.
- VN Veiligheidsraad, Resolutie 242 (S/RES/242), 22 november 1967.
- VN Veiligheidsraad, Resolutie 446 (S/RES/446), 22 maart 1979.
- VN Veiligheidsraad, Resolutie 476 (S/RES/476), 30 juni 1980.
- VN Veiligheidsraad, Resolutie 478 (S/RES/478), 20 augustus 1980.
- VN Mensenrechtenraad, Resolutie 19/17, 10 april 2012.